

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια
(2. Majjhima Nikāya - Aṭṭhakathā)

2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες (2. Majjhima-pariṣāsa-
aṭṭhakathā)

2. Το κεφάλαιο για τους μοναχούς (2. Bhikkhuvaggo)

PaliVerse

2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια

2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες

2. Bhikkhuvaggo

1. Ambalaṭṭhikarāhulovādasuttavaṇṇanā

107. Evaṃ me sutanti ambalaṭṭhikarāhulovādasuttaṃ. Tattha ambalaṭṭhikāyaṃ viharatīti veḷuvanavihārassa paccante padhānagharasaṅkhepe vivekakāmānaṃ vasanattāya kate ambalaṭṭhikāti evaṃnāmake pāsāde pavivekaṃ brūhayanto viharati. Kaṇṭako nāma jātakālato paṭṭhāya tikhiṇova hoti, evamevaṃ ayampi āyasmā sattavassikasāmaṇerakāleyeva pavivekaṃ brūhayamāno tattha vihāsi. Paṭisallānā vuṭṭhitoti phalasamāpattito vuṭṭhāya. Āsananti pakatipaṇṇattamevettha āsanaṃ atthi, taṃ papphoṭetvā ṭhapesi. Udaḁādhāneti uḁakabhājane. “Uḁakaṭṭhāne”ṭipi pāṭho.

Āyasmantaṃ rāhulaṃ āmantesīti ovādadānatthaṃ āmantesi. Bhagavatā hi rāhulatttherassa sambahulā dhammadesanā katā. Sāmaṇerapaṇṇaṃ therasseva vuttaṃ. Tathā rāhulasamṃyuttaṃ mahārāhulovādasuttaṃ cūḁarāhulovādasuttamidaṃ ambalaṭṭhikarāhulovādasuttanti.

Ayaṇhi āyasmā sattavassikakāle bhagavantaṃ cīvarakaṇṇe gaḁetvā “dāyajjaṃ me samaṇa dehī”ṭi dāyajjaṃ yācamāno bhagavatā dhammasenāpatisāriputtattherassa niyyādetvā pabbājito. Atha bhagavā daharakumārā nāma yuttāyuttaṃ kathaṃ kathenti, ovādamassa demīti rāhulakumārāṃ āmantetvā “sāmaṇerena nāma, rāhula, tiracchānakathaṃ kathetuṃ na vaṭṭati, tvaṃ kathayamāno evarūpaṃ kathaṃ katheyyāsi”ṭi sabbabuddhehi avijahitaṃ dasapucchaṃ pañcapaṇṇāsavissajjanaṃ - “eko paṇṇo eko uddeso ekaṃ veyyākaraṇaṃ dve paṇṇā...pe...dasa paṇṇā dasa uddesā dasa veyyākaraṇāti. Ekaṃ nāma kiṃ? Sabbe sattā āhāraṭṭhitikā...pe...dasa nāma kiṃ? Dasahaṅgehi samannāgato arahāti vuccatī”ṭi imaṃ sāmaṇerapaṇṇaṃ kathesi. Puna cintesi “daharakumārā nāma piyamusāvādā honti, adiṭṭhameva diṭṭhaṃ amhehi, diṭṭhameva na diṭṭhaṃ amhehīti vadanti ovādamassa demī”ṭi akkhīhi oloketvāpi sukhasaṅgānanatthaṃ paṭṭhamameva catasso uḁakādhānūpamāyo, tato dve hatthiupamāyo ekaṃ ādāsūpamaṇṇa dassetvā imaṃ suttaṃ kathesi. Catūsu pana paccayesu taṇhāvivaṭṭanaṃ pañcasu kāmaguṇesu chandarāgappahānaṃ kalyāṇamittupanissayassa mahantabhāvaṇṇa dassetvā rāhulasuttaṃ kathesi. Āgatāgatattṭhāne bhavesu chandarāgo na kattabboti dassetuṃ rāhulasamṃyuttaṃ kathesi. “Ahaṃ sobhāmi, mama vaṇṇāyatanāṃ pasanna”ṇti attabhāvaṃ nissāya gehassitachandarāgo na kattabboti mahārāhulovādasuttaṃ kathesi.

Tattha rāhulasuttaṃ imasmimṃ nāma kāle vuttanti na vattabbaṃ. Taṇhi abhiṇhovādasena vuttaṃ. Rāhulasamṃyuttaṃ sattavassikakālato paṭṭhāya yāva avassikabhikkhukālā vuttaṃ. Mahārāhulovādasuttaṃ aṭṭhārasa vassasāmaṇerakāle vuttaṃ. Cūḁarāhulovādasuttaṃ avassikabhikkhukāle vuttaṃ. Kumārakapaṇṇaṇṇa idaṇṇa ambalaṭṭhikarāhulovādasuttaṃ sattavassikasāmaṇerakāle vuttaṃ. Tesu rāhulasuttaṃ abhiṇhovādatthaṃ, rāhulasamṃyuttaṃ, therassa

vipassanāgabbhagahaṇatthaṃ, mahārāhulovādaṃ
gehassitachandarāgavinodanatthaṃ, cūḷarāhulovādaṃ therassa pañcadasa-
vimuttiparipācānīya-dhammaparipākakāle arahattagāhāpanatthaṃ vuttaṃ. Idañca
pana sandhāya rāhulatthero bhikkhusaṅghamajjhe tathāgatassa guṇaṃ kathento
idamāha -

“Kikīva bijaṃ rakkheyya, cāmarī vālamuttamaṃ;
Nipako sīlasampanno, mamaṃ rakkhi tathāgato”ti.

Sāmaṇerapañhaṃ ayuttavacanapahānatthaṃ, idaṃ ambalaṭṭhikarāhulovādasuttaṃ
sampajānamusāvādassa akaraṇatthaṃ vuttaṃ.

Tattha passasi noti passasi nu. Parittanti thokaṃ. Sāmaññanti samaṇadhammo.
Nikkujjivāti adhomukhaṃ katvā. Ukkujjivāti uttānaṃ katvā.

108. Seyyathāpi, rāhula, rañño nāgoti ayaṃ upamā sampajānamusāvāde
saṃvararahitassa opammadassanatthaṃ vuttā. Tattha īsānantoti rathīsāsadisadanto.
Uruḷhavāti abhivaḍḍhito ārohasampanno. Abhijātoti sujāto jātisampanno.
Saṅgāmāvacaroti saṅgāmaṃ otiṇṇapubbo. Kammaṃ karotīti āgatāgate pavaṭṭento
ghātetī. Puratthimakāyādīsu pana puratthimakāyena tāva paṭisenāya
phalakakoṭṭhakamuṇḍapākārādayo pātetī, tathā pacchimakāyena. Sīsenā kammaṃ
nāma niyametvā etaṃ padesaṃ maddissāmīti nivattitvā oloketī, ettakena satampi
sahassampi dvedhā bhijjati. Kaṇṇehi kammaṃ nāma āgatāgate sare kaṇṇehi
paharitvā pātanaṃ. Dantehi kammaṃ nāma
paṭihattihassahatthārohaassārohapadādīnaṃ vijjhanaṃ. Naṅguṭṭhena kammaṃ
nāma naṅguṭṭhe bandhāya dīghāsilaṭṭhiyā vā ayamusalena vā chedanabhedanaṃ.
Rakkhateva soṇḍanti soṇḍaṃ pana mukhe pakkhipitvā rakkhati.

Tatthāti tasmīṃ tassa hatthino karaṇe. Apariccattanti anissaṭṭhaṃ, paresaṃ jayaṃ
amhākañca parājayaṃ passīti maññati. Soṇḍāyapi kammaṃ karotīti ayamuggaraṃ
vā khadīramusalaṃ vā gahetvā samantā aṭṭhārasahatthaṭṭhānaṃ maddati.
Pariccattanti vissaṭṭhaṃ, idāni hatthiyodhādīsu na kutoci bhāyati, amhākaṃ jayaṃ
paresaṃ parājayaṃ passīti maññati. Nāhaṃ tassa kiñci pāpanti tassa
dukkatādiāpattivītikame vā mātughātakādikammesu vā kiñci pāpaṃ akattabbaṃ
nāma natthi. Tasmā tiha teti yasmā sampajānamusāvādino akattabbaṃ pāpaṃ nāma
natthi, tasmā tayā hasāyapi davakamyatāyapi musā na bhaṇissāmīti sikkhitabbaṃ.
Paccavekkhaṇatthoti olokanattho, yaṃ mukhe vajjaṃ hoti, tassa dassanatthoti
vuttaṃ hoti. Paccavekkhitvā paccavekkhitvāti oloketvā oloketvā.

109. Sasakkaṃ na karaṇīyanti ekaṃseneva na kātābbaṃ. Paṭisaṃhareyyāsīti
nivatteyyāsi mā kareyyāsi. Anupadajjeyyāsīti anupadeyyāsi upatthambheyyāsi
punappunaṃ kareyyāsi. Ahorattānusikkhīti rattiñca divaṃca sikkhamāno.

111. Aṭṭiyitabbanti aṭṭena pīḷitena bhavitabbaṃ. Harāyitabbanti lajjitabbaṃ.
Jigucchitabbanti gūthaṃ disvā viya jigucchā uppādetabbā. Manokammaṃ pana
adesanāvattukattā idha desetabbanti na vuttaṃ. Kittake pana ṭhāne
kāyakammavacīkammāni sodhetabbāni, kittake manokammanti.
Kāyakammavacīkammāni tāva ekasmiṃ purebhatteyeva sodhetabbāni. Bhattakiccaṃ
katvā divāṭṭhāne nisinnena hi paccavekkhitabbaṃ “aruṇuggamanato paṭṭhāya yāva
imasmīṃ ṭhāne nisajjā atthi nu kho me imasmīṃ antare paresaṃ appiyaṃ
kāyakammaṃ vā vacīkammaṃ vā”ti. Sace atthīti jānāti, desanāyuttaṃ desetabbaṃ,

āvikaraṇayuttaṃ āvikātabbaṃ. Sace natthi, teneva pītipāmojjena vihātabbaṃ. Manokammaṃ pana etasmiṃ piṇḍapātapariyesanaṭṭhāne sodhetabbaṃ. Kathaṃ? “Atthi nu kho me ajja piṇḍapātapariyesanaṭṭhāne rūpādīsu chando vā rāgo vā paṭighaṃ vā”ti? Sace atthi, “puna na evaṃ karissāmi”ti citteneva adhiṭṭhātabbaṃ. Sace natthi, teneva pītipāmojjena vihātabbaṃ.

112. Samaṇā vā brāhmaṇā vāti buddhā vā paccekabuddhā vā tathāgatasāvakā vā. Tasmātiḥāti yasmā atītepi evaṃ parisodhesuṃ, anāgatepi parisodhessanti, etarahipi parisodhenti, tasmā tumhehi tesāṃ anusikkhantehi evaṃ sikkhitabbanti attho. Sesāṃ sabbattha uttānameva. Imaṃ pana desanaṃ bhagavā yāva bhavaggā ussitassa ratanarāsino yojaniyamaṇikkhandhena kūṭaṃ gaṇhanto viya neyyapuggalavasena pariniṭṭhāpesīti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Ambalaṭṭhikarāhulovādasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Mahārāhulovādasuttavaṇṇanā

113. Evaṃ me sutanti mahārāhulovādasuttaṃ. Tattha piṭṭhito piṭṭhito anubandhīti dassanaṃ avijahitvā gamanaṃ abbochinnaṃ katvā pacchato pacchato iriyāpathānubandhanena anubandhi. Tadā hi bhagavā pade padaṃ nikkhipanto vilāsitaḡamanena purato purato gacchati, rāhulattothero dasabalassa padānupadiko hutvā pacchato pacchato.

Tattha bhagavā supupphitasālavanamajjhagato subhūmiotaraṇatthāya nikkhantamattavaravāraṇo viya virocittha, rāhulabhaddo ca varavāraṇassa pacchato nikkhantagajapotako viya. Bhagavā sāyanhasamaye maṇiguhato nikkhamitvā gocaraṃ paṭipanno kesarasīho viya, rāhulabhaddo ca sīhamigarājānaṃ anubandhanto nikkhantasīhapotako viya. Bhagavā maṇipabbatasassirikavanasaṇḍato dāṭhabalo mahābyaggho viya, rāhulabhaddo ca byaggharājānaṃ anubandhabyagghapotako viya. Bhagavā simbalidāyato nikkhantasupaṇṇarājā viya, rāhulabhaddo ca supaṇṇarājassa pacchato nikkhantasupaṇṇapotako viya. Bhagavā cittakūṭapabbatato gaganatalaṃ pakkhandasuvaṇṇahaṃsarājā viya, rāhulabhaddo ca haṃsādhīpatiṃ anupakkhandahaṃsapotako viya. Bhagavā mahāsaraṃ ajjhogāḷhā suvaṇṇamahānāvā viya, rāhulabhaddo ca suvaṇṇanāvāṃ pacchā anubandhanāvāpotako viya. Bhagavā cakkaranānubhāvena gaganatale sampayātacakkavattirājā viya, rāhulabhaddo ca rājānaṃ anusampayātapariṇāyakarataṇaṃ viya. Bhagavā vigatavalāhakaṃ nabhaṃ paṭipannatārakarājā viya, rāhulabhaddo ca tārakādhipatino anumaggapaṭipannā parisuddhaosadhitārakā viya.

Bhagavāpi mahāsammatapaveṇiyaṃ okkākarājavaṃse jāto, rāhulabhaddopi. Bhagavāpi saṅkhe pakkhittakhīrasadiso suparisuddhajātikhattiyakule jāto, rāhulabhaddopi. Bhagavāpi rajjaṃ pahāya pabbajito, rāhulabhaddopi. Bhagavatopi sarīraṃ dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitaṃ devanagaresu samussitaratanatoṇaṃ viya sabbapāliphullo pāricchattako viya ca atimanoharaṇaṃ, rāhulabhaddassāpi. Iti dvepi abhinīhārasampannā, dvepi rājapabbajitā, dvepi khattiyasukhumālā, dvepi suvaṇṇavaṇṇā, dvepi lakkhaṇasampannā ekamaggaṃ paṭipannā paṭipāṭiyā gacchantānaṃ dvinnāṃ

candamaṇḍalānaṃ dvinnāṃ sūriyamaṇḍalānaṃ dvinnāṃ
sakkasuyāmasantusitasunimmitavasavattimahābrahmādīnaṃ siriyā sirim
abhibhavamānā viya virocimsu.

Tatrāyasmā rāhulo bhagavato piṭṭhito piṭṭhito gacchantova pādatalato yāva upari
kesantā tathāgataṃ ālokesi. So bhagavato buddhavesavilāsaṃ disvā “sobhati
bhagavā dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇavicittasarīro byāmapabbhāparikkhittatāya
vipakīṇṇasuvaṇṇacuṇṇamajjhagato viya, vijjulatāparikkhito kanakapabbato viya,
yantasuttasamākaḍḍhitaratanavicittaṃ suvaṇṇaagghikaṃ viya,
rattapaṃsukūlacīvarapaṭicchannopi rattakambalaparikkhittakanakapabbato viya,
pavāḷalatāpaṭimaṇḍitaṃ suvaṇṇaagghikaṃ viya, cīnapīṭṭhacuṇṇapūjitaṃ
suvaṇṇacetiyaṃ viya, lākhārasānulitto kanakayūpo viya, rattavalāhakantarato
taṅkhaṇabbhuggatapūṇṇacando viya, aho samatiṃsapāramitānubhāvasajjitassa
attabhāvassa sirīsampattī”ti cintesi. Tato attānampi oloketvā - “ahampi sobhāmi.
Sace bhagavā catūsu mahādīpesu cakkavattirajjaṃ akarissā, mayhaṃ
pariṇāyakaṭṭhānantaraṃ adassā. Evaṃ sante ativiya jambudīpatalaṃ asobhissā”ti
attabhāvaṃ nissāya gehassitaṃ chandarāgaṃ uppādesi.

Bhagavāpi purato gacchantova cintesi - “paripuṇṇacchavimaṃsalohito dāni rāhulassa
attabhāvo. Rajanīyesu rūpārammaṇādīsu hi cittassa pakkhandanakālo jāto, kiṃ
bahulatāya nu kho rāhulo vītināmetī”ti. Atha sahāvajjaneneva pasannaudake
macchaṃ viya, parisuddhe ādāsamaṇḍale mukhanimittaṃ viya ca tassa taṃ
cittuppādaṃ addasa. Disvāva - “ayaṃ rāhulo mayhaṃ atrajo hutvā mama pacchato
āgacchanto ‘ahaṃ sobhāmi, mayhaṃ vaṇṇāyatanaṃ pasanna’nti attabhāvaṃ nissāya
gehassitachandarāgaṃ uppādeti, atitthe pakkhando uppathaṃ paṭipanno agocare
carati, disāmūḷhaaddhiko viya agantabbaṃ disaṃ gacchati. Ayaṃ kho panassa kilesa
abbhantare vaḍḍhanto attatthampi yathābhūtaṃ passituṃ na dassati, paratthampi,
ubhayatthampi. Tato nirayepi paṭisandhiṃ gaṇhāpessati, tiracchānayaniyampi,
pettivisayepi, asurakāyepi, sambādhepi mātukucchisminti anamatagge saṃsāravaṭṭe
paripātessati. Ayañhi -

Anatthajanano lobho, lobho cittappakopano;
Bhayamantarato jātaṃ, taṃ jano nāvabujjhati.

Luddho atthaṃ na jānāti, luddho dhammaṃ na passati;
Andhatamaṃ tadā hoti, yaṃ lobho sahate naraṃ. -

Yathā kho pana anekaratanapūrā mahānāvā bhinnaphalakantarena udakaṃ
ādiyamānā muhuttampi na ajjuhekkhitabbā hoti, vegenassā vivaraṃ pidahituṃ
vaṭṭati, evamevaṃ ayampi na ajjuhekkhitabbo. Yāvassa ayaṃ kilesa abbhantare
sīlaratanādīni na vināseti, tāvadeva naṃ niggāṇhissāmī”ti ajjhāsayamakāsi.
Evarūpesu pana ṭhānesu buddhānaṃ nāgavilokanaṃ nāma hoti. Tasmā yantena
parivattitasuvaṇṇapaṭimā viya sakalakāyeneva parivattetvā ṭhito rāhulabhaddaṃ
āmantesi. Taṃ sandhāya “atha kho bhagavā apaloketvā”tiādi vuttaṃ.

Tattha yaṃkiñci rūpantiādīni sabbākārena visuddhimagge khandhaniddese
vitthāritāni. Netāṃ mamātiādīni mahāhatthipadopame vuttāni. Rūpameva nu kho
bhagavāti kasmā pucchati? Tassa kira - “sabbāṃ rūpaṃ netaṃ mama, nesohamasmi
na meso attā”ti sutvā - “bhagavā sabbāṃ rūpaṃ vipassanāpaññāya evaṃ
daṭṭhabbanti vadati, vedanādīsu nu kho kathaṃ paṭipajjitabba”nti nayo udapādi.

Tasmā tasmim naye t̥hito pucchati. Nayakusalo hesa āyasmā rāhulo, idaṃ na kattabbanti vutte idampi na kattabbaṃ idampi na kattabbamevāti nayasatenapi nayasahassenapi paṭivijjhati. Idaṃ kattabbanti vuttepī eseṇa nayo.

Sikkhākāmo hi ayaṃ āyasmā, pātova gandhakuṭipariveṇe patthamattaṃ vālikaṃ okirati - “ajja sammāsambuddhassa santikā mayhaṃ upajjhāyassa santikā ettakaṃ ovādaṃ ettakaṃ paribhāsaṃ labhāmī”ti. Sammāsambuddhopi naṃ etadagge t̥hapento - “etadaggaṃ, bhikkhave, mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ sikkhākāmānaṃ yadidaṃ rāhulo”ti sikkhāyameva aggaṃ katvā t̥hapesi. Sopi āyasmā bhikkhusaṅghamajjhe tameṇa sīhanādaṃ nadi -

“Sabbametaṃ abhiññāya, dhammarājā pitā mama;
Sammukhā bhikkhusaṅghassa, etadagge t̥hapesi maṃ.

Sikkhākāmānaṃ aggaṃ, dhammarājena thomito;
Saddhāpabbajitānañca, sahāyo pavaro mama.

Dhammarājā pitā mayhaṃ, dhammārakkho ca pettiyo;
Sāriputto upajjhāyo, sabbam me jinasāsana”nti.

Athassa bhagavā yasmā na kevalaṃ rūpameṇa, vedanādayopi evaṃ datṭhabbā, tasmā rūpampi rāhulātiādimaṃ. Ko najjāti ko nu ajja. Therassa kira etadahosi “sammāsambuddho mayhaṃ attabhāvanissitaṃ chandarāgaṃ ñatvā ‘samaṇena nāma evarūpo vitakko na vitakkitabbo’ti neṇa pariyāyena kathaṃ kathesi, gaccha bhikkhu rāhulaṃ vadehi ‘mā puna evarūpaṃ vitakkaṃ vitakkesī’ti na dūtaṃ pesesi. Maṃ sammukkhe t̥hatvāyeva pana sabhaṇḍakaṃ coraṃ cūlāya gaṇhanto viya sammukhā sugatovādaṃ adāsi. Sugatovādo ca nāma asaṅkheyyehipi kappehi dullabho. Evarūpassa buddhassa sammukhā ovādaṃ labhitvā ko nu viññū paṇḍitajātiko ajja gāmaṃ piṇḍāya pavisissatī”ti. Athesa āyasmā āhārakiccaṃ pahāya yasmiṃ nisinnaṭṭhāne t̥hiteṇa ovādo laddho, tatova paṭinivattetvā aññatarasmiṃ rukkhamaṇe nisīdi. Bhagavāpi taṃ āyasmantaṃ nivattamānaṃ disvā na evamāha - “mā nivatta tāva, rāhula, bhikkhācārakālo te”ti. Kasmā? Evaṃ kirassa ahosi - “ajja tāva kāyagatāsatiamattho janaṃ bhuñjatū”ti.

Addasā kho āyasmā sāriputtoti bhagavati gate pacchā gacchanto addasa. Etassa kirāyasmato ekakassa viharato aññaṃ vattaṃ, bhagavatā saddhiṃ viharato aññaṃ. Yadā hi dve aggasāvaka ekākinō vasanti, tadā pātova senāsanaṃ sammajjitvā sarīrapaṭijaggaṇaṃ katvā samāpattiṃ appetvā sannisinā attano cittaruciyaṃ bhikkhācāraṃ gacchanti. Bhagavatā saddhiṃ viharantaṃ pana therā evaṃ na karonti. Tadā hi bhagavā bhikkhusaṅghaparivāro paṭhamam bhikkhācāraṃ gacchati. Tasmim gate therō attano senāsanaṃ nikkhamitvā - “bahūnaṃ vasanaṭṭhāne nāma sabbeva pāsādikaṃ kātuṃ sakkonti vā, na vā sakkonti”ti tattha tattha gantvā asammaṭṭhaṃ t̥hānaṃ sammajjati. Sace kacavaro ahaḍḍito hoti, taṃ chaḍḍeti. Pāṇiyaṭṭhapetabbaṭṭhānamhi pāṇiyakūṭe asati pāṇiyaghaṭaṃ t̥hapeti. Gilānaṃ santikaṃ gantvā, “āvuso, tumhākaṃ kiṃ āharāmi, kiṃ vo icchitabba”nti? Pucchati. Avassikadahaṇaṃ santikaṃ gantvā - “abhiramatha, āvuso, mā ukkaṇṭhittha, paṭipattisāraṃ buddhasāsana”nti ovadati. Evaṃ katvā sabbapacchā bhikkhācāraṃ gacchati. Yathā hi cakkavatti kuhiñci gantukāmo senāya parivārito paṭhamam nikkhamati, pariṇāyakarataṃ senaṅgāni saṃvidhāya pacchā nikkhamati, evaṃ saddhammacakkavatti bhagavā bhikkhusaṅghaparivāro paṭhamam nikkhamati, tassa

bhagavato pariṇāyakaratanabhūto dhammasenāpati imaṃ kiccaṃ katvā sabbapacchā nikkhamati. So evaṃ nikkhanto tasmaṃ divase aññatarasmim rukkhamūle nisinnaṃ rāhulabhaddaṃ addasa. Tena vuttaṃ “pacchā gacchanto addasā”ti.

Atha kasmā ānāpānassatiyaṃ niyojesi? Nisajjānucchavikattā. Thero kira “etassa bhagavatā rūpakammaṭṭhānaṃ kathita”nti anāvajjitvāva yenākārena ayaṃ acalo anobaddho hutvā nisinno, idamassa etissā nisajjāya kammaṭṭhānaṃ anucchavikanti cintetvā evamāha. Tattha ānāpānassatinti assāsapassāse pariggahetvā tattha catukkapañcakajjhānaṃ nibbattetvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattaṃ gaṇhāhīti dasseti.

Mahapphalā hotīti kīvamahapphalā hoti? Idha bhikkhu ānāpānassatiṃ anuyutto ekāsane nisinnova sabbāsava khepetvā arahattaṃ pāpuṇāti, tathā asakkonto maraṇakāle samasīsi hoti, tathā asakkonto devaloke nibbattitvā dhammakathikadevaputtassa dhammaṃ sutvā arahattaṃ pāpuṇāti, tato viraddho anuppanne buddhuppāde paccekabodhiṃ sacchikaroti, taṃ asacchikaronto buddhānaṃ sammukhībhāve bāhiyattherādayo viya khippābhiñño hoti, evaṃ mahapphalā. Mahānisaṃsāti tasseeva vevacanaṃ. Vuttampi cetam -

“Ānāpānassatī yassa, paripuṇṇā subhāvitā;
Anupubbaṃ paricitā, yathā buddhena desitā;
Somaṃ lokaṃ pabhāseti, abbhā muttova candimā”ti. -

Imaṃ mahapphalataṃ sampassamāno thero saddhivihārikaṃ tattha niyojeti.

Iti bhagavā rūpakammaṭṭhānaṃ, thero ānāpānassatinti ubhopi kammaṭṭhānaṃ ācikkhitvā gatā, rāhulabhaddo vihāreyeva ohīno. Bhagavā tassa ohīnabhāvaṃ jānantopi neva attanā khādaniyaṃ bhojaniyaṃ gahetvā agamāsi, na ānandattherassa hatthe pesesi, na pasenadimahārājaanāthapiṇḍikādīnaṃ saññaṃ adāsi. Saññāmattakañhi labhitvā te kājabhattaṃ abhihareyyuṃ. Yathā ca bhagavā, evaṃ sārīputtattheropi na kiñci akāsi. Rāhulatthero nirāhāro chinnabhatto ahosi. Tassa panāyasmato - “bhagavā maṃ vihāre ohīnaṃ jānantopi attanā laddhapiṇḍapātaṃ nāpi sayaṃ gahetvā āgato, na aññassa hatthe pahīni, na manussānaṃ saññaṃ adāsi, upajjhāyopi me ohīnabhāvaṃ jānanto tattheva na kiñci akāsi”ti cittampi na uppannaṃ, kuto tappaccayā omānaṃ vā atimānaṃ vā janessati. Bhagavatā pana ācikkhitakammaṭṭhānameva purebhattampi pacchābhattampi - “itipi rūpaṃ aniccaṃ, itipi dukkhaṃ, itipi asubhaṃ, itipi anattā”ti aggim abhimatthento viya nirantaraṃ manasikatvā sāyanhasamaye cintesi - “ahaṃ upajjhāyena ānāpānassatiṃ bhāvehīti vutto, tassa vacanaṃ na karissāmi. Ācariyupajjhāyānañhi vacanaṃ akaronto dubbaco nāma hoti. ‘Dubbaco rāhulo, upajjhāyassapi vacanaṃ na karotī’ti ca garahuppattito kakkhaḷatarā pīlā nāma natthī”ti bhāvanāvidhānaṃ pucchitukāmo bhagavato santikaṃ agamāsi. Taṃ dassetuṃ atha kho āyasmā rāhulotiādi vuttaṃ.

114. Tattha paṭisallānāti ekībhāvato. Yaṃkiñci rāhulāti kasmā? Bhagavā ānāpānassatiṃ puṭṭho rūpakammaṭṭhānaṃ kathetīti. Rūpe chandarāgappahānatthaṃ. Evaṃ kirassa ahosi - “rāhulassa attabhāvaṃ nissāya chandarāgo uppanno, heṭṭhā cassa saṅkhepena rūpakammaṭṭhānaṃ kathitaṃ. Idānissāpi dvicattālīsāya ākārehi attabhāvaṃ virājetvā visaṅkharitvā taṃnissitaṃ

chandarāgaṃ anuppattidhammataṃ āpādessāmi”ti. Atha ākāśadhātuṃ kasmā vitthāresīti? Upādārūpadassanatthaṃ. Heṭṭhā hi cattāri mahābhūtāneva kathitāni, na upādārūpaṃ. Tasmā iminā mukhena taṃ dassetuṃ ākāśadhātuṃ vitthāresi. Apica ajjhattikena ākāśena paricchinnarūpampi pākaṭaṃ hoti.

Ākāśena paricchinnaṃ, rūpaṃ yāti vibhūtataṃ;
Tassevaṃ āvibhāvatthaṃ, taṃ pakāsesi nāyako.

Ettha pana purimāsu tāva catūsu dhātūsu yaṃ vattabbaṃ, taṃ mahāhatthipadopame vuttameva.

118. Ākāśadhātuyaṃ ākāśagatanti ākāśabhāvaṃ gataṃ. Upādinnaññādinnaṃ gahitaṃ parāmaṭṭhaṃ, sarīraṭṭhakanti attho. Kaṇṇacchiddanti maṃsalohitādīhi asamphuṭṭhakaṇṇavivaraṃ. Nāsacchiddādīsupi eseva nayo. Yena cāti yena chiddena. Ajjhoharatīti anto paveseti, jivhābandhanato hi yāva udarapaṭalā manussānaṃ vidatthacaturaṅgulaṃ chiddaṭṭhānaṃ hoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Yattha cāti yasmim okāse. Santiṭṭhatīti patiṭṭhāti. Manussānañhi mahantaṃ paṭaparissāvanamattañca udarapaṭalaṃ nāma hoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Adhobhāgaṃ nikkhamatīti yena heṭṭhā nikkhamati. Dvattiṃsahatthamattaṃ ekavīsatiyā ṭhānesu vaṅkaṃ antaṃ nāma hoti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Yaṃ vā panaññampīti iminā sukhumasukhumaṃ cammamamaṃsādiantaragatañceva lomakūpabhāvena ca ṭhitaṃ ākāsaṃ dasseti. Sesametthāpi pathavīdhātuādīsū vuttanayeneva veditabbaṃ.

119. Idānissa tādibhāvalakkhaṇaṃ ācikkhanto pathavīsamantiādīmāha. Itṭhāniṭṭhesu hi arajjanto adussanto tādī nāma hoti. Manāpāmanāpāti ettha aṭṭha lobhasahagatacittasampayuttā manāpā nāma, dve domanassacittasampayuttā amanāpā nāma. Cittaṃ na pariyādāya ṭhassantīti ete phassā uppajjitvā tava cittaṃ antomuṭṭhigataṃ karonto viya pariyādāya gahetvā ṭhātuṃ na sakkhissanti “ahaṃ sobhāmi, mayhaṃ vaṇṇāyatanaṃ pasanna”nti puna attabhāvaṃ nissāya chandarāgo nuppajjissati. Gūthagatantiādīsū gūthameva gūthagataṃ. Evaṃ sabbattha.

Na katthaci patiṭṭhitoti pathavīpabbatarukkhādīsū ekasmimpi na patiṭṭhito, yadi hi pathaviyaṃ patiṭṭhito bhavēyya, pathaviyā bhijjamānāya saheva bhijjēyya, pabbate patamāne saheva pateyya, rukkhe chijjamāne saheva chijjēyya.

120. Mettaṃ rāhulāti kasmā ārabhi? Tādibhāvassa kāraṇadassanatthaṃ. Heṭṭhā hi tādibhāvalakkhaṇaṃ dassitaṃ, na ca sakkā ahaṃ tādī homīti akāraṇā bhavitūṃ, napi “ahaṃ uccākulappasuto bahussuto lābhī, maṃ rājarājamahāmattādayo bhajanti, ahaṃ tādī homī”ti imehi kāraṇehi koci tādī nāma hoti, mettādibhāvanāya pana hotīti tādibhāvassa kāraṇadassanatthaṃ imaṃ desanaṃ ārabhi.

Tattha bhāvayatoti upacāraṃ vā appanaṃ vā pāpentassa. Yo byāpādoti yo satte kopo, so pahīyissati. Vihesāti pāṇiādīhi sattānaṃ vihiṃsanaṃ. Aratīti pantasenāsanesu ceva adhikusaladhammesu ca ukkaṇṭhitatā. Paṭighoti yattha katthaci sattesu saṅkhāresu ca paṭihaññanakilesa. Asubhanti uddhumātakādīsū upacārappanaṃ. Uddhumātakādīsū asubhabhāvanā ca nāmesā vitthārato visuddhimagge kathitāva. Rāgoti pañcakāmaguṇikarāgo. Aniccasaññanti aniccānupassanāya sahaṇāsaññaṃ. Vipassanā eva vā esā asaññāpi saññāsīsena saññāti vuttā. Asmimānoti rūpādīsū asmīti māno.

121. Idāni therena pucchitaṃ pañhaṃ vitthārento ānāpānassatintiādīmāha. Tattha idaṃ kammaṭṭhānañca kammaṭṭhānabhāvanā ca pāliattho ca saddhiṃ ānisaṃsakathāya sabbo sabbākārena visuddhimagge anussatiniddese vitthāritoyeva. Imaṃ desanaṃ bhagavā neyyapuggalavaseneva pariniṭṭhāpesīti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Māhārāhulovādasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Cūḷamālukyasuttavaṇṇanā

122. Evaṃ me sutanti mālukyāsuttaṃ. Tattha mālukyaputtassāti evaṃnāmakassa therassa. Ṭhapitāni paṭikkhittānīti diṭṭhigatāni nāma na byākātabbānīti evaṃ ṭhapitāni ceva paṭikkhittāni ca. Tathāgatoti satto. Taṃ me na rucatiṭi taṃ abyākaraṇaṃ mayhaṃ na rucati. Sikkhaṃ paccakkhāyāti sikkhaṃ paṭikkhipitvā.

125. Ko santo kaṃ paccācikkhasīti yācako vā hi yācitakaṃ paccācikkheyya, yācitako vā yācakaṃ. Tvaṃ neva yācako na yācitako, so dāni tvaṃ ko santo kaṃ paccācikkhasīti attho.

126. Viddho assāti parasenāya ṭhiteṇa viddho bhaveyya. Gāḷhapalepanenāti bahalalepanena. Bhisakkanti vejjaṃ. Sallakattanti sallakantaṇaṃ sallakantiyasuttavācakaṃ. Akkassāti akkavāke gahetvā jiyaṃ karonti. Tena vuttaṃ “akkassā”ti. Saṇhassāti veṇuvilīvassa. Maruvākhīrapaṇṇinampi vākehiyeva karonti. Tena vuttaṃ yadi vā maruvāya yadi vā khīrapaṇṇinoti. Gacchanti pabbatagacchanadīgacchādīsu jātaṃ. Ropimanti ropetvā vaḍḍhitaṃ saravanato saraṃ gahetvā kataṃ. Sithilahanunoti evaṃnāmakassa pakkhino. Bheravassāti kālāsīhassa. Semhārassāti makkaṭassa. Evaṃ noti etāya diṭṭhiyā sati na hotīti attho.

127. Attheva jātīti etāya diṭṭhiyā sati brahmacariyavāsova natthi, jāti pana atthiyeva. Tathā jarāmarañādīnīti dasseti. Yesāhanti yesaṃ ahaṃ. Nighātanti upaghātaṃ vināsaṃ. Mama sāvakā hi etesu nibbinnā idheva nibbānaṃ pāpuṇantīti adhippāyo.

128. Tasmātiḥāti yasmā abyākatametam, catusaccameva mayā byākataṃ, tasmāti attho. Na hetam mālukyaputta atthasaṃhitanti etaṃ diṭṭhigataṃ vā etaṃ byākaraṇaṃ vā kāraṇanissitaṃ na hoti. Na ādibrahmacariyakanti brahmacariyassa ādimattampi pubbhāgasīlamattampi na hoti. Na nibbidāyātiādīsu vaṭṭe nibbindanatthāya vā virajjhanatthāya vā vaṭṭanirodhāya vā rāgādivūpasamanatthāya vā abhiññeyye dhamme abhijānanatthāya vā catumaggasaṅkhātasambodhatthāya vā asaṅkhatanibbānasacchikiriyaṭṭhāya vā na hoti. Etaṃ hīti etaṃ catusaccabyākaraṇaṃ. Ādibrahmacariyakanti brahmacariyassa ādibhūtaṃ pubbapadaṭṭhānaṃ. Sesaṃ vuttaṭṭhivipakkhanayena veditabbaṃ. Imampi desanaṃ bhagavā neyyapuggalavasena niṭṭhāpesīti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Cūḷamālukyasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Mahāmālukyasuttavaṇṇanā

129. Evaṃ me sutanti mahāmālukyasuttaṃ. Tattha orambhāgiyānīti heṭṭhā koṭṭhāsikāni kāmabhava nibbattisaṃvattanikāni. Saṃyojanānīti bandhanāni. Kassa kho nāmāti kassa devassa vā manussassa vā desitāni dhāresi, kiṃ tvameveko assosi,

na añño kocīti? Anusetīti appahīnatāya anuseti. Anusayamāno saṃyojanaṃ nāma hoti.

Ettha ca bhagavatā saṃyojanaṃ pucchitaṃ, therenapi saṃyojanameva byākataṃ. Evaṃ santepe tassa vāde bhagavatā doso āropito. So kasmāti ce? Therassa tathāladhikattā. Ayañhi tassa laddhi “samudācārakkhaṇeyeva kilesehi saṃyutto nāma hoti, itarasmim̐ khaṇe asaṃyutto”ti. Tenassa bhagavatā doso āropito. Athāasmā ānando cintesi - “bhagavatā bhikkhusaṅghassa dhammaṃ desessāmīti attano dhammatāyeva ayaṃ dhammadesanā āraddhā, sā iminā apaṇḍitena bhikkhunā viśaṃvāditā. Handāhaṃ bhagavantam̐ yācitvā bhikkhūnaṃ dhammaṃ desessāmī”ti. So evamakāsi. Tam̐ dassetuṃ “evaṃ vutte āyasmā ānando”tiādi vuttaṃ.

Tattha sakkāyadiṭṭhipariyuṭṭhitenāti sakkāyadiṭṭhiyā gahitena abhibhūtena. Sakkāyadiṭṭhiparetenāti sakkāyadiṭṭhiyā anugatena. Nissaraṇanti diṭṭhinissaraṇam̐ nāma nibbānaṃ, tam̐ yathābhūtaṃ nappajānāti. Appaṭivinītāti avinoditā anīhaṭā. Orambhāgiyaṃ saṃyojananti heṭṭhābhāgiyasam̐yojanaṃ nāma hoti. Sesapadesupi eseṇa nayo. Sukkapakkho uttānatthoyeva. “Sānusayā pahīyatī”ti vacanato panettha ekacce “aññaṃ saṃyojanaṃ añño anusayo”ti vadanti. “Yathā hi sabyañjanaṃ bhatta”nti vutte bhattato aññaṃ byañjanaṃ hoti, evaṃ “sānusayā”ti vacanato pariyuṭṭhānasakkāyadiṭṭhito aññaṇa anusayena bhavitabbanti tesam̐ laddhi. Te “sasīsam̐ pārupitvā”tiādīhi paṭikkhipitabbā. Na hi sīsato añño puriso atthi. Athāpi siyā - “yadi tadeva saṃyojanaṃ so anusayo, evaṃ sante bhagavatā therassa taruṇūpamo upārambho duāropito hotī”ti. Na duāropito, kasmā? Evaṃladhikattāti vitthāritametaṃ. Tasmā soyeṇa kilesa bandhanaṭṭhena saṃyojanaṃ, appahīnaṭṭhena anusayoti imamattham̐ sandhāya bhagavatā “sānusayā pahīyatī”ti evaṃ vuttanti veditabbaṃ.

132. Tacam̐ chetvātiādīsu idaṃ opammasaṃsandanaṃ - tacacchedo viya hi samāpatti daṭṭhabbā, pheggucchedo viya vipassanā, sāraccchedo viya maggo. Paṭipadā pana lokiya lokuttaramissakāva vaṭṭati. Evamete daṭṭhabbāti evarūpā puggalā evaṃ daṭṭhabbā.

133. Upadhivivekāti upadhivivekena. Iminā pañcakāmaguṇaviveko kathito. Akusalānaṃ dhammānaṃ pahānāti iminā nīvaraṇappahānaṃ kathitaṃ. Kāyaduṭṭhullānaṃ paṭippassaddhiyāti iminā kāyālasīyapaṭippassaddhi kathitā. Vivicceva kāme hīti upadhivivekena kāme hi vinā hutvā. Vivicca akusale hīti akusalānaṃ dhammānaṃ pahānena kāyaduṭṭhullānaṃ paṭippassaddhiyā ca akusale hi vinā hutvā. Yadeva tattha hotīti yaṃ tattha antosamāpattikkhaṇeyeva samāpattisamuṭṭhitañca rūpādidhammajātaṃ hoti. Te dhammeti te rūpagatantiādīnā nayena vutte rūpādayo dhamme. Aniccatoti na niccato. Dukkhatoti na sukhato. Rogatotiādīsu ābādhaṭṭhena rogato, antodosatṭhena gaṇḍato, anupaviddhaṭṭhena dukkhajanaṭṭhena ca sallato, dukkhaṭṭhena aghato, rogaṭṭhena ābādhatto, asakaṭṭhena parato, palujjanaṭṭhena palokato, nissattaṭṭhena suññato, na attatṭhena anattato. Tattha aniccato, palokatoti dvīhi padehi aniccalakkhaṇam̐ kathitaṃ, dukkhatotiādīhi chahi dukkhalakkhaṇam̐, parato suññato anattatoti tīhi anattalakkhaṇam̐.

So tehi dhammehīti so tehi evaṃ tilakkhaṇaṃ āropetvā diṭṭhehi antosamāpattiyaṃ pañcakkhandhadhammehi. Cittaṃ paṭivāpetīti cittaṃ paṭisaṃharati moceti apaneti. Upasaṃharatīti vipassanācittaṃ tāva savanavasena thutivasena pariyattivasena paññattivasena ca etaṃ santaṃ nibbānanti evaṃ asaṅkhatāya amatāya dhātuyā upasaṃharati. Maggacittaṃ nibbānaṃ ārammaṇakaraṇavaseneva etaṃ santametaṃ paṇṭanti na evaṃ vadati, iminā pana ākārena taṃ paṭivijjhanto tattha cittaṃ upasaṃharatīti attho. So tattha ṭhitoti tāya tilakkhaṇārammaṇāya vipassanāya ṭhito. Āsavānaṃ khayaṃ pāpuṇātīti anukkamena cattāro magge bhāvetvā pāpuṇāti. Teneva dhammarāgenāti samathavipassanāddhamme chandarāgena. Samathavipassanāsu hi sabbaso chandarāgaṃ pariyādātuṃ sakkonto arahattaṃ pāpuṇāti, asakkonto anāgāmī hoti.

Yadeva tattha hoti vedanāgatanti idha pana rūpaṃ na gahitaṃ. Kasmā? Samatikkantattā. Ayañhi heṭṭhā rūpāvacarajjhānaṃ samāpajjitvā rūpaṃ atikkamitvā arūpāvacarasamāpattiṃ samāpannoti samathavasenapinena rūpaṃ atikkantaṃ, heṭṭhā rūpaṃ sammadeva sammāsītva taṃ atikkamma idāni arūpaṃ sammāsītīti vipassanāvasenapinena rūpaṃ atikkantaṃ. Arūpe pana sabbasopi rūpaṃ natthīti taṃ sandhāyapi idha rūpaṃ na gahitaṃ.

Atha kiñcarahīti kiṃ pucchāmīti pucchati? Samathavasena gacchato cittekaggatā dhuraṃ hoti, so cetovimutto nāma. Vipassanāvasena gacchato paññā dhuraṃ hoti, so paññāvimutto nāmāti ettha therassa kaṅkhā natthi. Ayaṃ sabhāvadhammoyeva, samathavaseneva pana gacchantesu eko cetovimutto nāma hoti, eko paññāvimutto. Vipassanāvasena gacchantesupi eko paññāvimutto nāma hoti, eko cetovimuttoti ettha kiṃ kāraṇanti pucchati.

Indriyavemattataṃ vadāmīti indriyanānattataṃ vadāmi. Idaṃ vuttaṃ hoti, na tvaṃ, ānanda, dasa pāramiyo pūretvā sabbaññutaṃ paṭivijjhi, tena te etaṃ apākaṭaṃ. Ahaṃ pana paṭivijjhiṃ, tena me etaṃ pākaṭaṃ. Ettha hi indriyanānattatā kāraṇaṃ. Samathavaseneva hi gacchantesu ekassa bhikkhuno cittekaggatā dhuraṃ hoti, so cetovimutto nāma hoti. Ekassa paññā dhuraṃ hoti, so paññāvimutto nāma hoti. Vipassanāvaseneva ca gacchantesu ekassa paññā dhuraṃ hoti, so paññāvimutto nāma hoti. Ekassa cittekaggatā dhuraṃ hoti, so cetovimutto nāma hoti. Dve aggasāvaka samathavipassanādhurena arahattaṃ pattā. Tesu dhammasenāpati paññāvimutto jāto, mahāmoggallānatthero cetovimutto. Iti indriyavemattamettha kāraṇanti veditabbaṃ. Sesaṃ sabbattha uttānamevāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Mahāmālukyāsuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhaddālisuttavaṇṇanā

134. Evaṃ me sutanti bhaddālisuttaṃ. Tattha ekāsanabhojananti ekasmiṃ purebhatte asanabhojanaṃ, bhuñjitabbabhaddanti attho. Appābādhatantiādīni kakacopame vitthāritāni. Na ussahāmīti na sakkomi. Siyā kukkucçaṃ siyā vipaṭisāroti evaṃ bhuñjanto yāvajjivaṃ brahmacariyaṃ carituṃ sakkhissāmi nu kho, na nu khoti iti me vipaṭisārakukkucçaṃ bhavyeyyāti attho. Ekadesaṃ bhuñjitvāti porānakattherā kira patte bhattaṃ pakkipitvā sappimhi dinne sappinā uṇhameva thokaṃ bhuñjitvā hatthe dhovivā avasesaṃ bahi nīharitvā chāyūdakaphāsuke ṭhāne nisīditvā bhuñjanti. Etaṃ sandhāya satthā āha. Bhaddāli, pana cintesi - “sace sakiṃ

pattam pūretvā dinnaṃ bhattaṃ bhuñjitvā puna pattam dhovitvā odanassa pūretvā laddhaṃ bahi nīharitvā chāyūdakaphāsuke thāne bhuñjeyya, iti evaṃ vaṭṭeyya, itarathā ko sakkotī”ti. Tasmā evampi kho ahaṃ, bhante, na ussahāmiti āha. Ayaṃ kira atīte anantarāya jātiyā kākayoniyaṃ nibbatti. Kākā ca nāma mahāchātakā honti. Tasmā chātakatthero nāma ahosi. Tassa pana viravantasseva bhagavā taṃ madditvā ajjhottharivā - “yo pana bhikkhu vikāle khādanīyaṃ vā bhojanīyaṃ vā khādeyya vā bhuñjeyya vā pācittiya”nti sikkhāpadaṃ paññapesi. Tena vuttaṃ atha kho āyasmā, bhaddāli,...pe... anussāhaṃ pavedesīti.

Yathā tanti yathā aññopi sikkhāya na paripūrakārī ekavihārepi vasanto satthu sammukhībhāvaṃ na dadeyya, tatheva na adāsīti attho. Neva bhagavato upaṭṭhānaṃ agamāsi, na dhammadesanaṭṭhānaṃ na vitakkamāḷakaṃ, na ekaṃ bhikkhācāramaggaṃ paṭipajji. Yasmiṃ kule bhagavā nisīdati, tassa dvārepi na aṭṭhāsi. Sacassa vasanaṭṭhānaṃ bhagavā gacchati, so puretameva ñatvā aññattha gacchati. Saddhāpabbajito kiresa kulaputto parisuddhasīlo. Tenassa na añño vitakko ahosi, - “mayā nāma udarakāraṇā bhagavato sikkhāpadapaññāpanaṃ paṭibāhitaṃ, ananucchavikaṃ me kata”nti ayameva vitakko ahosi. Tasmā ekavihāre vasantopi lajjāya satthu sammukhībhāvaṃ nādāsi.

135. Cīvarakammaṃ karontīti manussā bhagavato cīvarasāṭakaṃ adaṃsu, taṃ gahetvā cīvaraṃ karonti. Etaṃ dosakanti etaṃ okāsametaṃ aparādhaṃ, satthu sikkhāpadaṃ paññapentassa paṭibāhitakāraṇaṃ sādhuṃ manasi karohīti attho. Dukkarataranti vassañhi vasitvā disāpakkante bhikkhū kuhiṃ vasitthāti pucchanti, tehi jetavane vasimhāti vutte, “āvuso, bhagavā imasmiṃ antovasse kataraṃ jātaṃ kathesi, kataraṃ suttantaṃ, kataraṃ sikkhāpadaṃ paññapesī”ti pucchitāro honti. Tato “vikālabhojanasikkhāpadaṃ paññapesi, bhaddāli, nāma naṃ eko thero paṭibāhī”ti vakkhanti. Taṃ sutvā bhikkhū - “bhagavatopi nāma sikkhāpadaṃ paññapentassa paṭibāhitaṃ ayuttaṃ akāraṇa”nti vadanti. Evaṃ te ayaṃ doso mahājanantare pākaṭo hutvā duppaṭikārataṃ āpajjissatīti maññamānā evamāhaṃsu. Apica aññepi bhikkhū pavāretvā satthu santikaṃ āgamissanti. Atha tvaṃ “ethāvuso, mama satthāraṃ khamāpentassa sahāyā hothā”ti saṅghaṃ sannipātesasi. Tattha āgantukā pucchissanti, “āvuso, kiṃ imināpi bhikkhunā kata”nti. Tato etamatthaṃ sutvā “bhāriyaṃ kataṃ bhikkhunā, dasabalaṃ nāma paṭibāhissatīti ayuttameta”nti vakkhanti. Evampi te ayaṃ aparādho mahājanantare pākaṭo hutvā duppaṭikārataṃ āpajjissatīti maññamānāpi evamāhaṃsu. Atha vā bhagavā pavāretvā cārikaṃ pakkamissati, atha tvaṃ gatagataṭṭhāne bhagavato khamāpanatthāya saṅghaṃ sannipātesasi. Tatra disāvāsino bhikkhū pucchissanti, “āvuso, kiṃ iminā bhikkhunā kata”nti...pe... duppaṭikārataṃ āpajjissatīti maññamānāpi evamāhaṃsu.

Etadavocāti appatirūpaṃ mayā kataṃ, bhagavā pana mahantepi aguṇe alaggitvā mayhaṃ accayaṃ paṭiggaṇhissatīti maññamāno etaṃ “accayo maṃ, bhante,”tiādivacanaṃ avoca. Tattha accayoti aparādho. Maṃ accagamāti maṃ atikkamma abhibhavitvā pavatto. Paṭiggaṇhātūti khamatu. Āyatiṃ saṃvaraṇāyāti anāgate saṃvaraṇatthāya, puna evarūpassa aparādhassa dosassa khalitassa akaraṇatthāya. Tagghāti ekaṃsena. Samayopi kho te, bhaddālīti, bhaddāli, tayā paṭivijjhitaḍḍhataṃ ekaṃ kāraṇaṃ atthi, tampi te na paṭividdhaṃ na sallakkhitanti dasseti.

136. Ubhatobhāgavimuttotiādīsū dhammānusārī, saddhānusārīti dve ekacittakkhaṇikā maggasaṃgipuggalā. Ete pana sattapi ariyapuggale bhagavatāpi

evaṃ āṇāpetuṃ na yuttaṃ, bhagavatā āṇatte tesampi evaṃ kātuṃ na yuttaṃ. Aṭṭhānaparikappavasena pana ariyapuggalānaṃ suvacabhāvadassanattamaṃ bhaddālittherassa ca dubbacabhāvadassanattametamaṃ vuttaṃ.

Api nu tvaṃ tasmim̐ samaye ubhatobhāgavimuttoti desanaṃ kasmā ārabhi? Bhaddālissa niggahaṇattamaṃ. Ayañhettha adhippāyo - bhaddāli, ime satta ariyapuggalā loke dakkhiṇeyyā mama sāsane sāmīno, mayi sikkhāpadaṃ paññapente paṭibāhitabbayutte kāraṇe sati etesaṃ paṭibāhituṃ yuttaṃ. Tvaṃ pana mama sāsanaṭo bāhirako, mayi sikkhāpadaṃ paññapente tuyhaṃ paṭibāhituṃ na yuttanti.

Ritto tucchoti anto ariyaguṇānaṃ abhāvena rittako tucchako, issaravacane kiñci na hoti. Yathādhammaṃ paṭikarosi yathā dhammo tṭhito, tattheva karosi, khamāpesiṭi vuttaṃ hoti. Taṃ te mayaṃ paṭiggaṇhāmāti taṃ tava aparādhaṃ mayaṃ khamāma. Vuḍḍhi hesā, bhaddāli, ariyassa vinayeti esā, bhaddāli, ariyassa vinaye buddhassa bhagavato sāsane vuḍḍhi nāma. Katamā? Accayaṃ accayato disvā yathādhammaṃ paṭikarivā āyatim̐ saṃvarāpajjanā. Desanaṃ pana puggalādhiṭṭhānaṃ karonto “yo accayaṃ accayato disvā yathādhammaṃ paṭikaroti, āyatim̐ saṃvaraṃ āpajjati”ti āha.

137. Satthāpi upavadatīti “asukavihāravāsī asukassa therassa saddhivihāriko asukassa antevāsiko itthannāmo nāma bhikkhu lokuttaradhammaṃ nibbattetuṃ araṇṇaṃ pavittuṃ”ti sutvā - “kiṃ tassa araṇṇavāsena, yo mayhaṃ pana sāsane sikkhāya aparipūrakārī”ti evaṃ upavadati, sesapadesupi eseva nayo, apicettha devatā na kevalaṃ upavadanti, bheravārammaṇaṃ dassetvā palāyanākāraṃpi karonti. Attanāpi attānanti sīlaṃ āvajjantassa saṃkiliṭṭhaṭṭhānaṃ pākaṭaṃ hoti, cittaṃ vidhāvati, na kammaṭṭhānaṃ alliyati. So “kiṃ mādisassa araṇṇavāsena”ti vipaṭṭisārī utṭhāya pakkamati. Attāpi attānaṃ upavaditoti attanāpi attā upavadito, ayameva vā pāṭho. Sukkapakkho vuttapaccanīkanayena veditabbo. So vivicceva kāmehitīdi evaṃ sacchikarotīti dassanattamaṃ vuttaṃ.

140. Pasayha pasayha kāraṇaṃ karontīti appamattakepi dose niggahetvā punappunaṃ kārenti. No tathāti mahantepe aparādhe yathā itamaṃ, evaṃ pasayha na kārenti. So kira, “āvuso, bhaddāli, mā cintayittha, evarūpaṃ nāma hoti, ehi satthāraṃ khamāpehi”ti bhikkhusaṅghatopi, kañci bhikkhuṃ pesetvā attano santikaṃ pakkosāpetvā, “bhaddāli, mā cintayittha, evarūpaṃ nāma hoti”ti evaṃ satthusantikāpi anuggahaṃ paccāsīsati. Tato “bhikkhusaṅghenaṃpi na samassāsito, satthārāpi”ti cintetvā evamāha.

Atha bhagavā bhikkhusaṅghopi satthāpi ovaditabbayuttameva ovadati, na itaranti dassetuṃ idha, bhaddāli, ekaccotiādimāha. Tattha aññenāññantiādīni anumānasutte vitthāritāni. Na sammā vattatīti sammā vattampi na vattati. Na lomaṃ pātetīti anulomavatte na vattati, vilomameva gaṇhāti. Na nitthāraṃ vattatīti nitthāraṇakavattamhi na vattati, āpattivutṭhānatthaṃ turitaturito chandajāto na hoti. Tatrāti tasmim̐ tassa dubbacakaraṇe. Abhiṇhāpattikoti nirantarāpattiko. Āpattibahuloti sāpattikakālovassa bahu, suddho nirāpattikakālo appoti attho. Na khippameva vūpasammatīti khippaṃ na vūpasammati, dīghasuttaṃ hoti. Vinayadharā pādadhovanakāle āgataṃ “gacchāvuso, vattavelā”ti vadanti. Puna kālaṃ maññitvā āgataṃ “gacchāvuso, tuyhaṃ vihāraṇavelā, gacchāvuso, sāmaṇerādīnaṃ uddesadānavelā, amhākaṃ nhānavelā, therūpaṭṭhānavelā, mukhadhovanavelā”tiādīni vatvā divasabhāgepi rattibhāgepi āgataṃ uyyojentiyeva.

“Kāya velāya, bhante, okāso bhavissatī”ti vuttepi “gacchāvuso, tvaṃ imameva ṭhānaṃ jānāsi, asuko nāma vinayadharatthero sinehapānaṃ pivati, asuko virecanaṃ kāreti, kasmā turitosī”tiādini vatvā dīghasuttameva karonti.

141. Khippameva vūpasammatīti lahuṃ vūpasammati, na dīghasuttaṃ hoti. Ussukkāpannā bhikkhū - “āvuso, ayaṃ subbaco bhikkhu, janapadavāsino nāma gāmantasenāsane vasanaṭṭhānanisajjanādīni na phāsukāni honti, bhikkhācāropi dukkho hoti, sīghamassa adhikaraṇaṃ vūpasamemā”ti sannipatitvā āpattito vuṭṭhāpetvā suddhante patitṭhāpentī.

142. Adhiccāpattikoti kadāci kadāci āpattiṃ āpajjati. So kiñcāpi lajjī hoti pakatatto, dubbacattā panassa bhikkhū tatheva paṭipajjanti.

144. Saddhāmattakena vahati pemamattakenāti ācariyupajjhāyesu appamattikāya gehassitasaddhāya appamattakena gehassitapemena yāpeti. Paṭisandhiggahaṇasadisā hi ayaṃ pabbajjā nāma, navapabbajito pabbajjāya guṇaṃ ajānanto ācariyupajjhāyesu pemamattena yāpeti, tasmā evarūpā saṅgaṇhitabbā. Appamattakampi hi saṅgahaṃ labhitvā pabbajjāya ṭhitā abhiññāpattā mahāsamaṇā bhavissanti. Ettakena kathāmaggena “ovaditabbayuttakaṃ ovadanti, na itara”nti imameva bhagavatā dassitaṃ.

145. Aññāya saṇṭhahiṃsūti arahatte patitṭhahiṃsu. Sattesu hāyamānesūti paṭipattiyā hāyamānāya sattā hāyanti nāma. Saddhamme antaradhāyamāneti paṭipattisaddhamme antaradhāyamāne. Paṭipattisaddhammopi hi paṭipattipūrakesu sattesu asati antaradhāyati nāma. Āsavaṭṭhānīyāti āsavā tiṭṭhanti etesūti āsavaṭṭhānīyā. Yesu diṭṭhadhammikasamparāyikā parūpavādavippaṭisāravadhabandhanādayo ceva apāyadukkhavisesabhūtā ca āsavā tiṭṭhantiyeva. Yasmā nesaṃ te kāraṇaṃ hontīti attho. Te āsavaṭṭhānīyā vītikkamadhammā yāva na saṅhe pātubhavanti, na tāva satthā sāvakānaṃ sikkhāpadaṃ paññāpetīti ayamettha yojanā.

Evaṃ akālaṃ dassetvā puna kālaṃ dassetuṃ yato ca kho, bhaddālītiādīmāha. Tattha yatoti yadā, yasmim kāleti vuttaṃ hoti. Sesam vuttānusāreneva veditabbaṃ. Ayaṃ vā ettha saṅkhepattho - yasmim kāle āsavaṭṭhānīyā dhammāti saṅkhaṃ gatā vītikkamadosā saṅhe pātubhavanti, tadā satthā sāvakānaṃ sikkhāpadaṃ paññāpeti. Kasmā? Tesameyeva āsavaṭṭhānīyadhammasaṅkhātānaṃ vītikkamadosānaṃ paṭighātāya.

Evaṃ āsavaṭṭhānīyānaṃ dhammānaṃ anuppattiṃ sikkhāpadapaññattiyā akālaṃ, uppattiñca kālanti vatvā idāni tesam dhammānaṃ anuppattikālañca uppattikālañca dassetuṃ “na tāva, bhaddāli, idhekacce”tiādīmāha. Tattha mahattanti mahantabhāvaṃ. Saṅho hi yāva na theranavamajjhīmānaṃ vasena mahattaṃ patto hoti, tāva senāsanāni pahonti, sāsane ekacce āsavaṭṭhānīyā dhammā na uppajjanti. Mahattaṃ patte pana te uppajjanti, atha satthā sikkhāpadaṃ paññāpeti. Tattha mahattaṃ patte saṅhe paññattasikkhāpadāni -

“Yo pana bhikkhu anupasaṃpannena uttaridvirattatirattaṃ sahaseyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ. Yā pana bhikkhunī anuvassaṃ vuṭṭhāpeyya pācittiyaṃ. Yā pana bhikkhunī ekavassaṃ dve vuṭṭhāpeyya pācittiya”nti.

Iminā nayena veditabbāni.

Lābhagganti lābhassa aggaṃ. Saṅgho hi yāva na lābhaggapatto hoti, na tāva lābhaṃ paṭicca āsavaṭṭhānīyā dhammā uppajjanti. Patte pana uppajjanti, atha satthā sikkhāpadaṃ paññāpeti -

“Yo pana bhikkhu acelakassa vā paribbājakassa vā paribbājikāya vā sahatthā khādanīyaṃ vā bhojanīyaṃ vā dadeyya pācittiya”nti.

Idaṃhi lābhaggapatte saṅghe sikkhāpadaṃ paññattaṃ.

Yasagganti yasassa aggaṃ. Saṅgho hi yāva na yasaggapatto hoti, na tāva yasaṃ paṭicca āsavaṭṭhānīyā dhammā uppajjanti. Patte pana uppajjanti, atha satthā sikkhāpadaṃ paññāpeti “surāmerayapāne pācittiya”nti. Idaṃhi yasaggapatte saṅghe sikkhāpadaṃ paññattaṃ.

Bāhusaccanti bahussutabhāvaṃ. Saṅgho hi yāva na bāhusaccapatto hoti, na tāva āsavaṭṭhānīyā dhammā uppajjanti. Bāhusaccapatte pana yasmā ekaṃ nikāyaṃ dve nikāye pañcapi nikāye uggahetvā ayoniso ummujjamānā puggalā rasena rasaṃ saṃsandetvā uddhammaṃ ubbinayaṃ satthu sāsanaṃ dīpenti, atha satthā - “yo pana bhikkhu evaṃ vadeyya tathāhaṃ bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāmi ...pe... samaṇuddesopi ce evaṃ vadeyyā”tiadinā nayena sikkhāpadaṃ paññāpeti.

Rattaññutaṃ pattoti ettha rattiyo jānantīti rattaññū. Attano pabbajitadivasato paṭṭhāya bahū rattiyo jānanti, cirapabbajitāti vuttaṃ hoti. Rattaññūnaṃ bhāvaṃ rattaññutaṃ. Tatra rattaññutaṃ patte saṅghe upasenaṃ vaṅgantaputtaṃ ārabba sikkhāpadaṃ paññattanti veditabbaṃ. So hāyasmā ūnadasavasse bhikkhū upasampādente disvā ekavasso saddhivihārikaṃ upasampādesi. Atha bhagavā sikkhāpadaṃ paññāpeti - “na, bhikkhave, ūnadasavassena upasampādetabbo, yo upasampādeyya āpatti dukkaṭassa”ti. Evaṃ paññatte sikkhāpade puna bhikkhū “dasavassamhā dasavassamhā”ti bālā abyattā upasampādenti. Atha bhagavā aparaṃpi sikkhāpadaṃ paññāpeti - “na, bhikkhave, bālena abyattena upasampādetabbo, yo upasampādeyya, āpatti dukkaṭassa. Anujānāmi, bhikkhave, byattena bhikkhunā paṭibaleṇa dasavassena vā atirekadasavassena vā upasampādetu”nti. Iti rattaññutaṃ pattakāle dve sikkhāpadāni paññattāni.

146. Ājānīyasusūpamaṃ dhammapariyāyaṃ desesinti taruṇājānīyaupamaṃ katvā dhammaṃ desayiṃ. Tatrāti tasmīṃ asaraṇe. Na kho, bhaddāli, eseṇa hetūti na esa sikkhāya aparipūrakārībhāvoyeva eko hetu.

147. Mukhādhāne kāraṇaṃ kāretīti khalīnabandhādīhi mukhaṭṭhapane sādhuṃ gīvaṃ paggaṇhāpetuṃ kāraṇaṃ kāreti. Visūkāyitānītiādīhi visevanācāraṃ kathesi. Sabbāneva hetāni aññamaññavevacanāni. Tasmīṃ ṭhāneti tasmīṃ visevanācāre. Parinibbāyatīti nibbisevano hoti, taṃ visevanaṃ jahatīti attho. Yugādhāneti yugaṭṭhapane yugassa sādhuṃ gahaṇatthaṃ.

Anukkameti cattāropi pāde ekappahāreneva ukkhipane ca nikkhipane ca. Parasenāya hi āvāṇe ṭhatvā asiṃ gahetvā āgacchantassa assassa pāde chindanti. Tasmīṃ samaye esa ekappahāreneva cattāropi pāde ukkhipissatīti rajjubandhanavidhānena etaṃ kāraṇaṃ karonti. Maṇḍaleti yathā asse nisinnoyeva bhūmiyaṃ patitaṃ āvudhaṃ gahetuṃ sakkoti, evaṃ karaṇatthaṃ maṇḍale kāraṇaṃ kāreti. Khurakāseti aggaggakhurehi pathavīkamane. Rattiṃ okkantakaraṇasmiṃhi yathā padasaddo na suyyati, tadatthaṃ ekasmiṃ ṭhāne saññaṃ datvā aggaggakhurehiyeva gamanaṃ

sikkhāpenti. Taṃ sandhāyetam vuttam. Javeti sīghavāhane. “Dhāve”tipi pāṭho. Attano parājaye sati palāyanattham, param palāyantam anubandhitvā gahaṇatthañca etaṃ kāraṇam kāreti. Davatteti davattāya, yuddhakālasmiñhi hatthīsu vā koñcanādam karontesu assesu vā hasantesu rathesu vā nighosantesu yodhesu vā ukkuṭṭhiṃ karontesu tassa ravassa abhāyitvā parasenapavesanattham ayaṃ kāraṇā karīyati.

Rājaguṇeti rañña jānitabbaguṇe. Kūṭakaṇṇarañño kira guḷavaṇṇo nāma asso ahosi. Rājā pācīnadvārena nikkhamitvā cetiyapabbatam gamissāmīti kalambanadītīram sampatto. Asso tīre ṭhatvā udakam otaritum na icchati, rājā assācariyam āmantetvā - “aho tayā asso sikkhāpito udakam otaritum na icchatī”ti āha. Ācariyo - “susikkhāpito deva asso, evamassa hi cittaṃ ‘sacāham udakam otarissāmi, vālaṃ temissati, vāle tinte rañña aṅge udakam pāteyyā”ti evaṃ tumhākaṃ sarīre udakapātanabhayena na otarati, vālaṃ gaṇhāpethā”ti āha. Rājā tathā kāresi. Asso vegena otaritvā pāram gato. Etadattham ayaṃ kāraṇā karīyati. Rājavamseti assarājavamse. Vamso ceso assarājānam, tathārūpena pahārena chinnabhinnasarīrāpi assāroham parasenāya apātetvā bahi nīharantiyeva. Etadattham kāraṇam kāretīti attho.

Uttame javeti javasampattiyam, yathā uttamajavo hoti, evaṃ kāraṇam kāretīti attho. Uttame hayeti uttamahayabhāve, yathā uttamahayo hoti, evaṃ kāraṇam kāretīti attho. Tattha pakatiyā uttamahayova uttamahayakāraṇam arahati, na añño. Uttamahayakāraṇāya eva ca hayo uttamajavam paṭipajjati, na añnoti.

Tatridam vatthu - eko kira rājā ekaṃ sindhavapotakam labhitvā sindhavabhāvam ajānitvāva imaṃ sikkhāpehīti ācariyassa adāsi. Ācariyopi tassa sindhavabhāvam ajānanto taṃ māsakhādakaghoṭakānam kāraṇasu upaneti. So attano ananucchavikattā kāraṇam na paṭipajjati. So taṃ dametum asakkonto “kūṭasso ayaṃ mahārājā”ti vissajjāpesi.

Athekadivasam eko assācariyapubbako daharo upajjhāyassa bhaṇḍakam gahetvā gacchanto taṃ parikhāpiṭṭhe carantaṃ disvā - “anaggho, bhante, sindhavapotako”ti upajjhāyassa kathesi. Sace rājā jāneyya, maṅgalassaṃ naṃ kareyyāti. Thero āha - “micchādiṭṭhiko, tāta, rājā appeva nāma buddhasāsane paṣīdeyya rañña kathehī”ti. So gantvā, - “mahārāja, anaggho sindhavapotako atthī”ti kathesi. Tayā diṭṭho, tātāti? Āma, mahārājāti. Kiṃ laddhum vaṭṭatīti? Tumhākaṃ bhuñjanakasuvaṇṇathāle tumhākaṃ bhuñjanakabhattam tumhākaṃ pivanakaraso tumhākaṃ gandhā tumhākaṃ mālāti. Rājā sabbam dāpesi. Daharo gāhāpetvā agamāsi.

Asso gandham ghāyitvāva “mayham guṇajānanakaācariyo atthi mañña”ti sīsam ukkhipitvā olokento aṭṭhāsi. Daharo gantvā “bhattam bhuñjā”ti accharam pahari. Asso āgantvā suvaṇṇathāle bhattam bhuñji, rasam pivi. Atha naṃ gandhehi vilimpitvā rājapiḷandhanam piḷandhitvā “purato purato gacchā”ti accharam pahari. So daharassa purato purato gantvā maṅgalassaṭṭhāne aṭṭhāsi. Daharo - “ayaṃ te, mahārāja, anaggho sindhavapotako, imināva naṃ niyāmena katipāham paṭijaggāpehī”ti vatvā nikkhami.

Atha katipāhassa accayena āgantvā assassa ānubhāvam passissasi, mahārājāti. Sādhu ācariya kuhiṃ ṭhatvā passāmāti? Uyyānam gaccha, mahārājāti. Rājā assam gāhāpetvā agamāsi. Daharo accharam paharitvā “etaṃ rukkham anupariyāhī”ti assassa saññaṃ adāsi. Asso pakkhanditvā rukkham anuparigantvā āgato. Rājā neva gacchantaṃ na āgacchantaṃ addasa. Diṭṭho te, mahārājāti? Na diṭṭho, tātāti.

Valañjakadaṇḍaṃ etaṃ rukkhamaṃ nissāya t̥hapethāti vatvā accharamaṃ pahari
“valañjakadaṇḍaṃ gahetvā ehī”ti. Asso pakkhanditvā mukhena gahetvā āgato.
Diṭṭhamaṃ, mahārājāti. Diṭṭhamaṃ, tātāti.

Puna accharamaṃ pahari “uyyānassa pākāramatthakena caritvā ehī”ti. Asso tathā
akāsi. Diṭṭho, mahārājāti. Na diṭṭho, tātāti. Rattakambalaṃ āharāpetvā assassa pāde
bandhāpetvā tatheva saññaṃ adāsi. Asso ullaṅghitvā pākāramatthakena anupariyāyi.
Balavatā purisena āviñchanaalāttaggisikhā viya uyyānapākāramatthake paññāyittha.
Asso gantvā samīpe t̥hito. Diṭṭhamaṃ, mahārājāti. Diṭṭhamaṃ, tātāti.
Maṅgalapokkharāṇipākāramatthake anupariyāhīti saññaṃ adāsi.

Puna “pokkharāṇiṃ otaritvā padumapattesu cārikaṃ carāhī”ti saññaṃ adāsi.
Pokkharāṇiṃ otaritvā sabbapadumapatte caritvā agamāsi, ekaṃ pattampi
anakkantaṃ vā phālitaṃ vā chinditaṃ vā khaṇḍitaṃ vā nāhosi. Diṭṭhamaṃ, mahārājāti.
Diṭṭhamaṃ, tātāti. Accharamaṃ paharitvā taṃ hatthatalaṃ upanāmesi. Dhātūpatthaddho
laṅghitvā hatthatale aṭṭhāsi. Diṭṭhamaṃ, mahārājāti? Diṭṭhamaṃ, tātāti. Evaṃ uttamahayo
eva uttamakāraṇāya uttamajavaṃ paṭipajjati.

Uttame sākhalyeti muduvācāya. Muduvācāya hi, “tāta, tvaṃ mā cintayi, rañño
maṅgalasso bhavissasi, rājabhojanādīni labhissasi”ti uttamahayakāraṇaṃ kāretabbo.
Tena vuttaṃ “uttame sākhalye”ti. Rājabhoggoti rañño upabhogo. Rañño aṅganteva
saṅkhaṃ gacchatīti yattha katthaci gacchantena hatthamaṃ viya pādaṃ viya
anohāyeva gantabbaṃ hoti. Tasmā aṅganti saṅkhaṃ gacchatī, catūsu vā senaṅgesu
ekaṃ aṅgaṃ hoti.

Asekhāya sammādiṭṭhiyāti arahattaphalasammādiṭṭhiyā. Sammāsaṅkappādayopi
taṃsampayuttāva. Sammāññaṃ pubbe vuttasammādiṭṭhiyeva. T̥hapetvā pana aṭṭha
phalaṅgāni sesā dhammā vimuttīti veditabbā. Sesamaṃ sabbattha uttānameva. Ayaṃ
pana desanā ugghaṭṭitaññūpuggalassa vasena arahattanikūṭamaṃ gahetvā niṭṭhāpitāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Bhaddālisuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Laṭukikopamasuttavaṇṇanā

148. Evaṃ me sutanti laṭukikopamasuttaṃ. Tattha yena so vanasaṇḍoti ayampi
mahāudāyitthero bhagavatā saddhiṃyeva piṇḍāya pavisitvā saddhiṃ paṭikkami.
Tasmā yena so bhagavatā upasaṅkamanto vanasaṇḍo tenupasaṅkamīti veditabbo.
Apahattāti apahārako. Upahattāti upahārako. Paṭisallānā vuṭṭhitoti phalasamāpattito
vuṭṭhito.

149. Yaṃ bhagavāti yasmiṃ samaye bhagavā. Inghāti āṇattiyamaṃ nipāto.
Aññathattanti cittassa aññathattaṃ. Tañca kho na bhagavantaṃ paṭicca, evarūpaṃ
pana paṇītabhojanaṃ alabhantā kathaṃ yāpessāmāti evamaṃ paṇītabhojanaṃ paṭicca
ahosīti veditabbaṃ. Bhūtapubbanti iminā rattibhojanassa paṇītabhāvaṃ dasseti.
Sūpeyyanti sūpena upanetabbaṃ macchamaṃsakaḷīrādi. Samaggā bhuñjissāmāti
ekato bhuñjissāma. Saṅkhatiyoti abhisāṅkhārikakhādanīyāni. Sabbā tā rattinti sabbā
tā saṅkhatiyoti rattimīyeva honti, divā pana appā parittā thokikā hontīti. Manussā hi
divā yāgukaññiyādīhi yāpetvāpi rattimī yathāsatti yathāpaṇītameva bhuñjanti.

Puna bhūtapubbanti iminā ratti vikālabhojane ādīnavam dasseti. Tattha andhakāratimisāyanti bahalandhakāre. Māṇavehīti corehi. Katakammehīti katacorakammehi. Corā kira katakammā yaṃ nesaṃ devataṃ āyācitvā kammaṃ nipphannaṃ, tassa upahāratthāya manusse māretvā galalohitādīni gaṇhanti. Te aññesu manussesu māriyamānesu kolāhalā uppajjissanti, pabbajitaṃ pariyesanto nāma natthīti maññamānā bhikkhū gahetvā mārenti. Taṃ sandhāyetam vuttaṃ. Akatakammehīti aṭavito gāmaṃ āgamanakāle kammanipphannattham puretaram balikammaṃ kātukāmehi. Asaddhammena nimantetīti “ehi bhikkhu ajjekarattim idheva bhuñjitvā idha vasitvā sampattim anubhavitvā sve gamissasī”ti methunadhammena nimanteti.

Puna bhūtapubbanti iminā attanā diṭṭhakāraṇaṃ katheti. Vijjantarikāyāti vijjuvijjotanakkhaṇe. Vissaramakāsīti mahāsaddamakāsi. Abhummeti bhū’ti vaḍḍhi, abhū’ti avaḍḍhi, vināso mayhanti attho. Pisāco vata manti pisāco maṃ khāditum āgato vata. Ātumārī mātumārīti ettha ātūti pitā, mātūti mātā. Idam vuttaṃ hoti - yassa pitā vā mātā vā atthi, taṃ mātāpitāro amhākaṃ puttakoti yathā tathā vā uppādetvā yaṃkiñci khādanīyabhojanīyaṃ datvā ekasmiṃ ṭhāne sayāpentī. So evaṃ rattim piṇḍāya na carati. Tuyhaṃ pana mātāpitāro matā maññe, tena evaṃ carasīti.

150. Evamevāti evameva kiñci ānisaṃsaṃ apassantā nikkāraṇeneva. Evamāhaṃsūti garahanto āha. Tattha āhaṃsūti vadanti. Kiṃ panimassāti imassa appamattakassa hetu kiṃ vattabbaṃ nāma, nanu apassantena viya asuṇantena viya bhavitabbanti. Oramattakassāti parittamattakassa. Adhisallikhatevāyanti ayaṃ samaṇo navanītaṃ pisanto viya padumanālasuttaṃ kakacena okkantanto viya atisallekhati, ativāyāmaṃ karoti. Sikkhākāmāti sārīputtamoggallānādayo viya sikkhākāmā, tesu ca appaccayaṃ upaṭṭhapenti. Tesañhi evaṃ hoti “sace ete ‘appamattakametaṃ, haratha bhagavā’ti vadeyyum, kiṃ satthā na hareyya. Evaṃ pana avatvā bhagavantaṃ parivāretvā nisinnā ‘evaṃ bhagavā, sādhu bhagavā, paññapetha bhagavā’ti atirekataram ussāhaṃ paṭilabhanti”ti. Tasmā tesu appaccayaṃ upaṭṭhapenti.

Tesanti tesam ekaccānaṃ moghapurisānaṃ. Tanti taṃ appamattakam pahātabbaṃ. Thūlo kaliṅgaroti gale baddhaṃ mahākaṭṭhaṃ viya hoti. Laṭukikā sakuṇikāti cātakasakuṇikā. Sā kira ravasataṃ ravitvā naccasataṃ naccitvā sakim gocaṃ gaṇhāti. Ākāsato bhūmiyaṃ patitṭhitaṃ pana naṃ disvā vacchapālakādayo kīlanatthaṃ pūtilatāya bandhanti. Taṃ sandhāyetam vuttaṃ. Āgametīti upeti. Tañhi tassāti taṃ pūtilatābandhanaṃ tassā appasārīratāya ceva appathāmatāya ca balavabandhanaṃ nāma, mahantaṃ nāḷikerarajju viya ducchijjaṃ hoti. Tesanti tesam moghapurisānaṃ saddhāmandatāya ca paññāmandatāya ca balavaṃ bandhanaṃ nāma, dukkaṭavattumattakampi mahantaṃ pārājikavatthu viya duppajahaṃ hoti.

151. Sukkapakkhe pahātabbassāti kiṃ imassa appamattakassa pahātabbassa hetu bhagavatā vattabbaṃ atthi, yassa no bhagavā pahānamāha. Nanu evaṃ bhagavato adhippāyaṃ ñatvāpi pahātabbamevāti attho. Appossukkāti anussukkā. Pannalomāti patitalomā, na tassa pahātabbabbhayena uddhaggaḷomā. Paradattavuttāti parehi dinnavuttino, parato laddhena yāpentāti attho. Migabhūtena cetasā viharantīti apaccāsīsanapakkhe ṭhitā hutvā viharanti. Migo hi pahāraṃ labhitvā manussāvāsaṃ gantvā bhesajjaṃ vā vaṇatelaṃ vā labhissāmīti ajjhāsayaṃ akatvā pahāraṃ labhitvāva agāmaṃ araññaṃ pavisitvā pahaṭaṭṭhānaṃ heṭṭhā katvā nipatitvā phāsubhūtakāle utṭhāya gacchati. Evaṃ migā apaccāsīsanapakkhe ṭhitā. Idam sandhāya vuttaṃ “migabhūtena cetasā viharantī”ti. Tañhi tassāti taṃ

varattabandhanam tassa hatthināgassa mahāsarīratāya ceva mahāthāmatāya ca dubbalabandhanam nāma. Pūtilatā viya suchijjam hoti. Tesam tanti tesam tam kulaputtānam saddhāmahantatāya ca paññāmahantatāya ca mahantaṃ pārājikavatthupi dukkaṭavattumattakam viya suppajham hoti.

152. Daliddoti dāliddiyena samannāgato. Assakoti nissako. Anāḷhiyoti anaḍḍho. Agārakanti khuddakageham. Oluggavilugganti yassa gehayaṭṭhiyo piṭṭhivaṃsato muccitvā maṇḍale laggā, maṇḍalato muccitvā bhūmiyaṃ laggā. Kākātidāyinti yattha kiñcideva bhuñjissāmāti anto nisinnakāle visum dvārakiccam nāma natthi, tato tato kākā pavisitvā parivārenti. Sūrakākā hi palāyanakāle ca yathāsammukhaṭṭhāneneva nikkhamitvā palāyanti. Naparamarūpanti na puññavantānam geham viya uttamarūpaṃ. Khaṭṭopikāti vilivamañcako. Oluggaviluggāti oṇatuṇṇatā. Dhaññasamavāpakanti dhaññañca samavāpakañca. Tattha dhaññaṃ nāma kudrūsako. Samavāpakanti lābubījakumbhaṇḍabījakādi bījajātaṃ. Naparamarūpanti yathā puññavantānam gandhasālibījādi parisuddham bījam, na evarūpaṃ. Jāyikāti kapaṇajāyā. Naparamarūpāti pacchisīsā lambatthanī mahodarā pisācā viya bībhacchā. Sāmaññanti samaṇabhāvo. So vatassam, yohanti so vatāham puriso nāma assam, yo kesamassum ohāretvā pabbajeyyanti.

So na sakkuṇeyyāti so evaṃ cintetvāpi geham gantvā - “pabbajjā nāma lābhagarukā dukkarā durāsadā, sattapi aṭṭhapi gāme piṇḍāya caritvā yathādhoteveva pattena āgantabbampi hoti, evaṃ yāpetum asakkontassa me puna āgatassa vasanaṭṭhānam icchitabbam, tiṇavallidabbasambhārā nāma dussamodhāniyā, kinti karomī”ti vīmaṃsati. Athassa tam agārakam vejayantapāsādo viya upaṭṭhāti. Athassa khaṭṭopikam oloketvā - “mayi gate imaṃ visaṅkharitvā uddhanālātaṃ karissanti, puna aṭṭanipādavilivādīni laddhabbāni honti, kinti karissāmī”ti cinteti. Athassa sā sirisayanam viya upaṭṭhāti. Tato dhaññaṃ kumbhiṃ oloketvā - “mayi gate ayam gharaṇī imaṃ dhaññaṃ tena tena saddhiṃ bhuñjissati. Puna āgatena jīvitavutti nāma laddhabbā hoti, kinti karissāmī”ti cinteti. Athassa sā aḍḍhateḷasāni koṭṭhāgārasatāni viya upaṭṭhāti. Tato mātugāmaṃ oloketvā - “mayi gate imaṃ hatthigopako vā assagopako vā yo koci palobhessati, puna āgatena bhattapācika nāma laddhabbā hoti, kinti karissāmī”ti cinteti. Athassa sā rūpinī devī viya upaṭṭhāti. Imaṃ sandhāya “so na sakkuṇeyyā”tiādi vuttaṃ.

153. Nikkhagaṇānanti suvaṇṇanikkhasatānam. Cayoti santānato katasannicayo. Dhaññaḡagaṇānanti dhaññasakaṭasatānam.

154. Cattārome, udāyi, puggalāti idha kiṃ dasseti? Heṭṭhā “te tañceva pajahanti, te tañceva nappajahanti”ti pajahanakā ca appajahanakā ca rāsivasena dassitā, na paṭiyekkam vibhattā. Idāni yathā nāma dabbasambhārattham gato puriso paṭipāṭiyā rukkhe chinditvā puna nivattitvā vañkañca pahāya kamme upanetabbayuttakameva gaṇhāti, evameva appajahanake chaḍḍetvā abbohārike katvā pajahanakapuggalā cattāro hontīti dassetum imaṃ desanam ārabhi.

Upadhipahānāyāti khandhupadhikilesupadhiabhisaṅkhārupadhikāmaguṇūpadhīti imesam upadhīnam pahānāya. Upadhipaṭisamyuttāti upadhianudhāvanakā. Sarasaṅkappāti ettha saranti dhāvantīti sarā. Saṅkappentīti saṅkappā. Padadvayenapi vitakkāyeva vuttā. Samudācarantīti abhibhavanti ajjhottharitvā vattanti. Samyuttoti kilesehi samyutto. Indriyavemattatāti indriyanānattatā. Kadāci karahacīti bahukālam

vītivattetvā. Satisammosāti satisammosena. Nipātoti ayokaṭāhamhi patanaṃ. Ettāvatā “nappajahati, pajahati, khippaṃ pajahatī”ti tayo rāsayo dassitā. Tesu cattāro janā nappajahanti nāma, cattāro pajahanti nāma, cattāro khippaṃ pajahanti nāma.

Tattha puthujjano sotāpanno sakadāgāmī anāgāmīti ime cattāro janā nappajahanti nāma. Puthujjanādayo tāva mā pajahantu, anāgāmī kathaṃ na pajahatīti? Sopi hi yāvadevassa bhavalobho atthi, tāva ahosukhaṃ ahosukhanti abhinandati. Tasmā nappajahati nāma. Eteyeva pana cattāro janā pajahanti nāma. Sotāpannādayo tāva pajahantu, puthujjano kathaṃ pajahatīti? Āraddhavipassako hi satisammosena sahasā kilese uppanne “mādisassa nāma bhikkhuno kileso uppanno”ti saṃvegaṃ katvā vīriyaṃ paggayha vipassanaṃ vaḍḍhetvā maggena kilese samugghātetī. Iti so pajahati nāma. Teyeva cattāro khippaṃ pajahanti nāma. Tattha imasmiṃ sutte, mahāhatthipadopame, indriyabhāvaneti imesu suttesu kiñcāpi tatiyavāro gahito, pañho pana dutiyavāreneva kathitoti veditabbo.

Upadhi dukkhassa mūlanti ettha pañca khandhā upadhi nāma. Taṃ dukkhassa mūlanti iti viditvā kilesupadhinā nirupadhi hoti, niggahaṇo nitaṇhoti attho. Upadhisāṅkhaye vimuttoti taṇhakkhaye nibbāne ārammaṇato vimutto.

155. Evaṃ cattāro puggale vitthāretvā idāni ye pajahanti, te “ime nāma ettake kilese pajahanti”. Ye nappajahanti, tepi “ime nāma ettake kilese nappajahanti”ti dassetuṃ pañca kho ime udāyi kāmagaṇātiādīmāha. Tattha miḥhasukhanti asucisukhaṃ. Anariyasukhanti anariyehi sevitāsukhaṃ. Bhāyitabbanti etassa sukhasa paṭilābhatopi vipākatopi bhāyitabbaṃ. Nekkhammasukhanti kāmato nikkhantasukhaṃ. Pavivekasukhanti gaṇatopi kilesatopi pavivittasukhaṃ. Upasamasukhanti rāgādivūpasamatthāya sukhaṃ. Sambodhasukhanti maggasaṅkhātassa sambodhassa nibbattanatthāya sukhaṃ. Na bhāyitabbanti etassa sukhasa paṭilābhatopi vipākatopi na bhāyitabbaṃ, bhāvetabbamevetam.

156. Iñjitasmiṃ vadāmīti iñjanaṃ calanaṃ phandananti vadāmi. Kiñca tattha iñjitasminti kiñca tattha iñjitaṃ. Idaṃ tattha iñjitasminti ye ete aniruddhā vitakkavicārā, idaṃ tattha iñjitaṃ. Dutiyatatiyajjhānesupi ese va nayo. Anīñjitasmiṃ vadāmīti idaṃ catutthajjhānaṃ aniñjanaṃ acalanaṃ nipphandananti vadāmi.

Analanti vadāmīti akattabbaālayanti vadāmi, taṇhālayo ettha na uppādetabboti dasseti. Atha vā analaṃ apariyattaṃ, na ettāvatā alametanti sanniṭṭhānaṃ kātabbanti vadāmi. Nevasaññānāsaññāyatanassāpīti evarūpāyapi santāya samāpattiyā pahānameva vadāmi. Aṇuṃ vā thūlaṃ vāti khuddakaṃ vā mahantaṃ vā appasāvajjaṃ vā mahāsāvajjaṃ vā. Sesam sabbattha uttānameva. Desanā pana neyyapuggalassa vasena arahattanikūṭeneva niṭṭhāpitāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Laṭukikopamasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Cātumasuttavaṇṇanā

157. Evaṃ me sutanti cātumasuttaṃ. Tattha cātumāyanti evaṃnāmake gāme. Pañcamattāni bhikkhusatānīti adhunā pabbajitānaṃ bhikkhūnaṃ pañca satāni. Therā kira cintesuṃ - “ime kulaputtā dasabalaṃ adisvāva pabbajitā, etesaṃ bhagavantaṃ dassessāma, bhagavato santike dhammaṃ sutvā attano attano yathāupanissayena patiṭṭhahissanti”ti. Tasmā te bhikkhū gahetvā āgatā. Paṭisammodamānāti

“kaccāvuso, khamanīya”ntiādiṃ paṭisanthārakathaṃ kurumānā. Senāsanāni paññāpayamānāti attano attano ācariyupajjhāyānaṃ vasanaṭṭhānāni pucchitvā dvāravātapānāni vivaritvā mañcapīṭhakaṭasārakādīni nīharitvā papphoṭetvā yathāṭṭhāne saṇṭhāpayamānā. Pattacīvarāni paṭisāmayamānāti, bhante, idaṃ me pattaṃ ṭhapetha, idaṃ cīvaraṃ, idaṃ thālakaṃ, idaṃ udakatumbaṃ, imaṃ kattarayaṭṭhinti evaṃ samaṇaparikkhāre saṅgopayamānā.

Uccāsaddā mahāsaddāti uddhaṃ uggatattā uccaṃ, patthaṭattā mahantaṃ avinibbhogasaddaṃ karontā. Kevaṭṭā maññe macchavilopeti kevaṭṭānaṃ macchapacchiṭhapitaṭṭhāne mahājano sannipatitvā - “idha aññaṃ ekaṃ macchaṃ dehi, ekaṃ macchaphālaṃ dehi, etassa te mahā dinno, mayhaṃ khuddako”ti evaṃ uccāsaddaṃ mahāsaddaṃ karonti. Taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Macchagahaṇatthaṃ jāle pakkhittepi tasmīṃ ṭhāne kevaṭṭā ceva añña ca “paviṭṭho na paviṭṭho, gahito na gahito”ti mahāsaddaṃ karonti. Tampi sandhāyetaṃ vuttaṃ. Paṇāmemīti nīharāmi. Na vo mama santike vatthabbanti tumhe mādisassa buddhassa vasanaṭṭhānaṃ āgantvā evaṃ mahāsaddaṃ karoṭha, attano dhammatāya vasantā kiṃ nāma sārappaṃ karissatha, tumhādisānaṃ mama santike vasanakiccaṃ natthīti dīpeti. Tesu ekabhikkhupi “bhagavā tumhe mahāsaddamattakena amhe paṇāmethā”ti vā aññaṃ vā kiñci vattuṃ nāsakkhi, sabbe bhagavato vacanaṃ sampaṭicchanta “evaṃ, bhante,”ti vatvā nikkhamiṃsu. Evaṃ pana tesaṃ ahosi “mayaṃ satthāraṃ passissāma, dhammakathaṃ sossāma, satthu santike vasissāmāti āgatā. Evarūpassa pana garuno satthu santikaṃ āgantvā mahāsaddaṃ karimhā, amhākameva dosoyaṃ, paṇāmitamhā, na no laddhaṃ bhagavato santike vatthuṃ, na suvaṇṇavaṇṇasarīraṃ oloketuṃ, na madhurassarena dhammaṃ sotu”nti. Te balavadomanassajātā hutvā pakkhamiṃsu.

158. Tenupasaṅkamimsūti te kira sakyā āgamanasamayepi te bhikkhū tattheva nisinnā passiṃsu. Atha nesaṃ etadahosi - “kiṃ nu kho ete bhikkhū pavisitvāva paṭinivattā, jānissāma taṃ kāraṇa”nti cintetvā yena te bhikkhū tenupasaṅkamimsu. Handāti vavassaggatthe nipāto. Kahaṃ pana tumheti tumhe idāneva āgantvā kahaṃ gacchatha, kiṃ tumhākaṃ koci upaddavo, udāhu dasabalassāti? Tesaṃ pana bhikkhūnaṃ, - “āvuso, mayaṃ bhagavantaṃ dassanāya āgatā, diṭṭho no bhagavā, idāni attano vasanaṭṭhānaṃ gacchāmā”ti kiñcāpi evaṃ vacanaparihāro atthi, evarūpaṃ pana lesakappaṃ akatvā yathābhūtaṃ ārocetvā bhagavatā kho, āvuso, bhikkhusaṅgho paṇāmitoti āhaṃsu. Te pana rājāno sāsane dhuravahā, tasmā cintesuṃ - “dvīhi aggasāvakehi saddhiṃ pañcasu bhikkhusatesu gacchantesu bhagavato pādamūlaṃ vigacchissati, imesaṃ nivattanākāraṃ karissāmā”ti. Evaṃ cintetvā tena hāyasmantotiādimāhaṃsu. Tesupi bhikkhūsu “mayaṃ mahāsaddamattakena paṇāmitā, na mayaṃ jīvituṃ asakkontā pabbajitā”ti ekabhikkhupi paṭippharito nāma nāhosi, sabbe pana samakaṃyeva, “evamāvuso,”ti sampaṭicchimsu.

159. Abhinandatūti bhikkhusaṅghassa āgamaṇaṃ icchanto abhinandatu. Abhivadatūti etu bhikkhusaṅghoti evaṃ cittaṃ uppādentō abhivadatu. Anuggahitoti āmisānuggahena ca dhammānuggahena ca anuggahito. Aññathattanti dasabalassa dassanaṃ na labhāmāti pasādaññathattaṃ bhaveyya. Vipariṇāmoti pasādaññathattena vibbhamantānaṃ vipariṇāmaññathattaṃ bhaveyya. Bijānaṃ taruṇānanti taruṇasassānaṃ. Siyā aññathattanti udakavāraṇā udakaṃ

alabhantānaṃ milātabhāvena aññathattaṃ bhaveyya, sussitvā milātabhāvaṃ āpajjanena vipariṇāmo bhaveyya. Vacchakassa pana khīrapipāsāya sussanaṃ aññathattaṃ nāma, sussitvā kālakiriyaṃ vipariṇāmo nāma.

160. Pasādito bhagavāti thero kira tattha nisinnova dibbacakkhunā brahmānaṃ āgataṃ addasa, dibbāya sotadhātuyā ca āyācanasaddaṃ suṇi, cetopariyaññena bhagavato pasannabhāvaṃ aññāsi. Tasmā - “kañci bhikkhuṃ pesetvā pakkosiyamānānaṃ gamanaṃ nāma na phāsukaṃ, yāva satthā na peseti, tāvadeva gamissāmā”ti maññamāno evamāha. Appossukkotī aññesu kiccesu anussukko hutvā. Diṭṭhadhammasukhavihāranti phalasamāpattivihāraṃ anuyutto maññe bhagavā viharitukāmo, so idāni yathāruciyaṃ viharissatīti evaṃ me ahosīti vadati. Mayampi dānīti mayaṃ paraṃ ovadamānā vihārato nikkaḍḍhitā, kiṃ amhākaṃ parovādena. Idāni mayampi diṭṭhadhammasukhavihāreneva viharissāmāti dīpeti. Thero imasmiṃ ṭhāne viraddho attano bhārabhāvaṃ na aññāsi. Ayañhi bhikkhusaṅgho dvinnampi mahātherānaṃ bhāro, tena naṃ paṭisedhento bhagavā āgamehītiādimāha. Mahāmoggallānatthero pana attano bhārabhāvaṃ aññāsi. Tenassa bhagavā sādhuḥkāraṃ adāsi.

161. Cattārimāni, bhikkhaveti kasmā ārabhi? Imasmiṃ sāsane cattāri bhayāni. Yo tāni abhīto hoti, so imasmiṃ sāsane paṭiṭṭhātuṃ sakkoti. Itaro pana na sakkotīti dassetuṃ imaṃ desanaṃ ārabhi. Tattha udakorohanteti udakaṃ orohante puggale. Kumbhīlabhayanti suṃsumārabhayaṃ. Susukābhayanti caṇḍamacchabhayaṃ.

162. Kodhupāyāsassetam adhivacananti yathā hi bāhiraṃ udakaṃ otiṇṇo ūmīsu osīditvā marati, evaṃ imasmiṃ sāsane kodhupāyāse osīditvā vibbhamati. Tasmā kodhupāyāso “ūmibhaya”nti vutto.

163. Odarikattassetam adhivacananti yathā hi bāhiraṃ udakaṃ otiṇṇo kumbhīlena khādito marati, evaṃ imasmiṃ sāsane odarikattena khādito vibbhamati. Tasmā odarikattaṃ “kumbhīlabhaya”nti vuttaṃ.

164. Arakkhiteneva kāyenāti sīsappacālakādikaraṇena arakkhitakāyo hutvā. Arakkhitāya vācāyāti duṭṭhullabhāsanādivasena arakkhitavāco hutvā. Anupaṭṭhitāya satiyāti kāyagatāsatiṃ anupaṭṭhāpetvā. Asaṃvutehīti apihitehi. Pañcannetaṃ kāmaguṇānaṃ adhivacananti yathā hi bāhiraṃ udakaṃ otiṇṇo āvaṭṭe nimujjitvā marati, evaṃ imasmiṃ sāsane pabbajito pañcakāmaguṇāvaṭṭe nimujjitvā vibbhamati. Tasmā pañca kāmaguṇā “āvaṭṭabhaya”nti vuttā.

165. Anuddhamsetīti kilameti milāpeti. Rāgānuddhamsenāti rāgānuddhamsitena. Mātugāmassetaṃ adhivacananti yathā hi bāhiraṃ udakaṃ otiṇṇo caṇḍamacchaṃ āgamma laddhappahāro marati, evaṃ imasmiṃ sāsane mātugāmaṃ āgamma uppannakāmarāgo vibbhamati. Tasmā mātugāmo “susukābhaya”nti vutto.

Imāni pana cattāri bhayāni bhāyitvā yathā udakaṃ anorohantassa udakaṃ nissāya ānisaṃso natthi, udakapipāsāya pipāsito ca hoti rajojallena kiliṭṭhasarīro ca, evamevaṃ imāni cattāri bhayāni bhāyitvā sāsane apabbajantassāpi imaṃ sāsanaṃ nissāya ānisaṃso natthi, taṇhāpipāsāya pipāsito ca hoti kilesarajena saṃkiliṭṭhacitto ca. Yathā pana imāni cattāri bhayāni abhāyitvā udakaṃ orohantassa vuttappakāro ānisaṃso hoti, evaṃ imāni abhāyitvā sāsane pabbajitassāpi vuttappakāro ānisaṃso hoti. Thero panāha - “cattāri bhayāni bhāyitvā udakaṃ anotaranto sotaṃ chinditvā paratīraṃ pāpuṇituṃ na sakkoti, abhāyitvā otaranto sakkoti, evamevaṃ bhāyitvā

sāsane apabbajantopi taṇhāsotaṃ chinditvā nibbānapāraṃ daṭṭhuṃ na sakkoti, abhāyitvā pabbajanto pana sakkotī”ti. Sesam sabbattha uttānameva. Ayaṃ pana desanā neyyapuggalassa vasena niṭṭhāpitāti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Cātumasuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Naḷakapānasuttavaṇṇanā

166. Evaṃ me sutanti naḷakapānasuttaṃ. Tattha naḷakapāneti evaṃnāmake gāme. Pubbe kira amhākaṃ bodhisatto vānarayoniyaṃ nibbatto, mahākāyo kapiṛajā anekavānarahassaparivuto pabbatapāde vicarati. Paññavā kho pana hoti mahāpuñño. So parisam evaṃ ovaḍati - “imasmiṃ pabbatapāde tātā, visaphalāni nāma honti, amanussapariggahitā pokkharaṇiyo nāma honti, tumhe pubbe khāditapubbāneva phalāni khādatha, pītapubbāneva pānīyāni ca pivatha, ettha vo maṃ paṭipucchitabbakiccaṃ natthi, akhāditapubbāni pana phalāni apītapubbāni ca pānīyāni maṃ apucchitvā mā khādittha mā pivitthā”ti.

Te ekadivasam caramānā aññaṃ pabbatapādaṃ gantvā gocaraṃ gahetvā pānīyaṃ oloketā ekaṃ amanussapariggahitaṃ pokkharaṇiṃ disvā sahasā apivitvā samantā parivāretvā mahāsattassa āgamaṃ olokayamānā nisīdiṃsu. Mahāsatto āgantvā “kiṃ tātā pānīyaṃ na pivathā”ti āha. Tumhākaṃ āgamaṃ olokemāti. Sādhū tātāti samantā padaṃ pariyesamāno otiṇṇapadaṃyeva addasa, na uttiṇṇapadaṃ, disvā saparissayāti aññāsi. Tāvadeva ca tattha abhinibbattaamanusso udakaṃ dvedhā katvā utṭhāsi setamukho nīlakucchi rattahatthapādo mahādāṭhiko vaṅkadāṭho virūpo bībhaccho udakarakkhaso. So evamāha - “kasmā pānīyaṃ na pivatha, madhuraṃ udakaṃ pivatha, kiṃ tumhe etassa vacanaṃ suṇāthā”ti? Mahāsatto āha - “tvam idha adhivattho amanusso”ti? Āmāhanti. Tvam idha otiṇṇe labhasīti? Āma labhāmi, tumhe pana sabbe khādissāmīti. Na sakkhissasi, yakkhāti. Pānīyaṃ pana pivissathāti? Āma pivissāmīti. Evaṃ sante ekopi vo na muccissatīti. Pānīyañca pivissāma, na ca te vasaṃ gamissāmīti ekaṇaṃ āharāpetvā koṭiyaṃ gahetvā dhami, sabbo ekacchiddo ahosi, tīre nisīditvāva pānīyaṃ pivi, sesavānarānaṃ pāṭiyekke naḷe āharāpetvā dhamitvā adāsi. Sabbe yakkhassa passantasseva pānīyaṃ pivīṃsu. Vuttampi cetam -

“Disvā padamanuttiṇṇaṃ, disvāno’ taritaṃ padaṃ;
Naḷena vāriṃ pissāma, neva maṃ tvam vadhissasī”ti.

Tato paṭṭhāya yāva ajjadivasā tasmīṃ thāne naḷe ekacchiddāva honti. Iminā hi saddhiṃ imasmiṃ kappe cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma - cande sasabimbaṃ, vaṭṭakajātakamhi saccakiriyaṭṭhāne aggiṣṣa gamanupacchedo, ghaṭikārakumbhakārassa mātāpitūnaṃ vasanaṭṭhāne devassa avassanaṃ, tassā pokkharaṇiyā tīre naḷānaṃ ekacchiddabhāvoti. Iti sā pokkharaṇī naḷena pānīyassa pītattā naḷakapānāti nāmaṃ labhi. Aparabhāge taṃ pokkharaṇiṃ nissāya gāmo patiṭṭhāsi, tassāpi naḷakapānanteva nāmaṃ jātaṃ. Taṃ sandhāya vuttaṃ “naḷakapāne”ti. Palāsavaneti kiṃsukavane.

167. Taggha mayaṃ, bhanteti ekaṃseneva mayaṃ, bhante, abhiratā. Aññepi ye tumhākaṃ sāsane abhiramanti, te amhehi sadisāva hutvā abhiramantīti dīpentī.

Neva rājābhiniṭātiādīsu eko rañño aparādham katvā palāyati. Rājā kuhiṃ, bho, asukoti? Palāto devāti. Palātaṭṭhānēpi me na muccissati, sace pana pabbajeyya, mucceyyāti vadati. Tassa kocideva suhado gantvā taṃ pavattiṃ ārocetvā tvaṃ sace jīvitumicchasi, pabbajāhīti. So pabbajitvā jīvitaṃ rakkhamāno carati. Ayaṃ rājābhiniṭo nāma.

Eko pana corānaṃ mūlaṃ chindanto carati. Corā sutvā “purisānaṃ atthikabhāvaṃ na jānāti, jānāpessāma na”nti vadanti. So taṃ pavattiṃ sutvā palāyati. Corā palātoti sutvā “palātaṭṭhānēpi no na muccissati, sace pana pabbajeyya, mucceyyā”ti vadanti. So taṃ pavattiṃ sutvā pabbajati. Ayaṃ corābhiniṭo nāma.

Eko pana bahuṃ iṇaṃ khāditvā tena iṇena aṭṭo pīlito tamhā gāmā palāyati. Iṇasāmikā sutvā “palātaṭṭhānēpi no na muccissati, sace pana pabbajeyya, mucceyyā”ti vadanti. So taṃ pavattiṃ sutvā pabbajati. Ayaṃ iṇaṭṭo nāma.

Rājabhayādīnaṃ pana aññatarena bhayena bhīto aṭṭo āturo hutvā nikkhamma pabbajito bhayaṭṭo nāma. Dubbhikkhādīsu jīvitum asakkonto pabbajito ājīvīkāpakato nāma, ājīvīkāya pakato abhibhūtoti attho. Imesu pana ekopi imehi kāraṇehi pabbajito nāma natthi, tasmā “neva rājābhiniṭo”tiādīmāha.

Vivekanti vivicca vivitto hutvā. Idaṃ vuttaṃ hoti - yaṃ kāmehi ca akusaladhammehi ca vivittena paṭhamadutiyaṃ jhānasaṅkhātāṃ pītisukhaṃ adhigantabbāṃ, sace taṃ vivicca kāmehi vivicca akusalehi dhammehi pītisukhaṃ nādhigacchati, aññaṃ vā upari dvinnāṃ jhānānaṃ catunnaṅgaṃ maggānaṃ vasena santataraṃ sukhaṃ nādhigacchati, tassa ime abhiññādayo cittaṃ pariyādāya tiṭṭhantīti. Tattha aratīti adhikusalesu dhammesu ukkaṇṭhitatā. Tandīti ālasiyabhāvo. Evaṃ yo pabbajitvā pabbajitakiccaṃ kātuṃ na sakkoti, tassa ime satta pāpadhammā uppajjitvā cittaṃ pariyādiyaṇṭīti dassetvā idāni yassa te dhammā cittaṃ pariyādāya tiṭṭhanti, soyeva samaṇakiccampi kātuṃ na sakkotīti puna vivekaṃ anuruddhā...pe... aññaṃ vā tato santataranti āha.

Evaṃ kaṇhapakkhaṃ dassetvā idāni teneva nayena sukkapakkhaṃ dassetuṃ puna vivekantiādīmāha. Tassattho vuttanayeneva veditabbo.

168. Saṅkhāyāti jānitvā. Ekanti ekaccaṃ. Paṭisevatīti sevitabbayuttakaṃ sevati. Sesapadesupī eseva nayo. Upapattīsu byākarotīti sappāṭisandhike tāva byākarotu, appaṭisandhike kathaṃ byākarotīti. Appaṭisandhikassa puna bhava paṭisandhi natthīti vadanto upapattīsu byākaroti nāma.

Janakuhanatthanti janavimhāpanatthaṃ. Janalapanatthanti mahājanassa upalāpanatthaṃ. Na iti maṃ jano jānātūti evaṃ maṃ mahājano jānissati, evaṃ me mahājanassa antare kittisaddo uggacchissatīti imināpi kāraṇena na byākarotīti attho. Uḷāavedāti mahantatuṭṭhino.

169. So kho panassa āyasmāti so parinibbuto āyasmā imassa ṭhitassa āyasmato. Evaṃsīlotiādīsu lokiyalokuttaramissakāva sīlādayo veditabbo. Evaṃdhammoti ettha pana samādhipakkhikā dhammā dhammāti adhippetā. Phāsuvihāro hotīti tena bhikkhunā pūritapaṭipattiṃ pūrentassa arahattaphalaṃ sacchikatvā phalasamāpattivihārena phāsuvihāro hoti, arahattaṃ pattumasakkontassa paṭipattiṃ pūrayamānassa caratopi phāsuvihāroyeva nāma hoti. Iminā nayena sabbavāresu attho veditabboti.

9. Goliyānisuttavaṇṇanā

173. Evaṃ me sutanti goliyānisuttaṃ. Tattha padasamācāroti dubbalasamācāro oḷārikācāro, paccayesu sāpekkho mahārakkhitatthero viya. Taṃ kira upaṭṭhākakule nisinnaṃ upaṭṭhāko āha “asukattherassa me, bhante, cīvaram dinna”nti. Sādhū te kataṃ taṃyeva takketvā viharantassa cīvaram dentenāti. Tumhākampī, bhante, dassāmīti. Sādhū karissasi taṃyeva takkentassāti āha. Ayampi evarūpo oḷārikācāro ahoṣi. Sappatissenāti sajeṭṭhakena, na attānaṃ jeṭṭhakaṃ katvā viharitabbaṃ. Serivihārenāti sacchandavihārena niraṅkusavihārena.

Nānūpakhajjāti na anupakhajja na anupavisitvā. Tattha yo dvīsu mahātheresu ubhato nisinnesu te anāpucchitvāva cīvarena vā jāṇunā vā ghaṭṭento nisīdati, ayaṃ anupakhajja nisīdati nāma. Evaṃ akatvā pana attano pattaāsanasantike ṭhatvā nisīdāvusoti vutte nisīditabbaṃ. Sace na vadanti, nisīdāmi, bhanteti āpucchitvā nisīditabbaṃ āpucchitakālato paṭṭhāya nisīdāti vuttepi avuttepi nisīdituṃ vaṭṭatiyeva. Na paṭibāhissāmīti ettha yo attano pattāsaṇaṃ atikkamitvā navakānaṃ pāpuṇaṇaṭṭhāne nisīdati, ayaṃ nave bhikkhū āsanena paṭibāhati nāma. Tasmiñhi tathā nisinne navā bhikkhū “amhākaṃ nisīdituṃ na deti”ti ujjhāyantā tiṭṭhanti vā āsaṇaṃ vā pariyesanā āhiṇḍanti. Tasmā attano pattāsaneyeva nisīditabbaṃ. Evaṃ na paṭibāhati nāma.

Ābhisamācārikampi dhammanti abhisamācārikaṃ vattapaṭipattimattampi. Nātikālenāti na atipāto pavisitabbaṃ, na atidivā paṭikkamitabbaṃ, bhikkhusaṅghena saddhiṃyeva pavisitabbañca nikkhamitabbañca. Atipāto pavisitvā atidivā nikkhamantassa hi cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇavattādīni parihāyanti. Kālasseva mukhaṃ dhovitvā makkaṭakasuttāni chindantena ussāvabindū nipātentena gāmaṃ pavisitvā yāguṃ pariyesitvā yāva bhikkhākālā antogāmeyeva nānappakāraṃ tiracchānakathaṃ kathentena nisīditvā bhattakiccaṃ katvā divā nikkhamma bhikkhūnaṃ pādadhovanavelāya vihāraṃ paccāgantabbaṃ hoti. Na purebhattaṃ pacchābhattaṃ kulesu cārittaṃ āpajjitabbanti “yo pana bhikkhu nimantito sabhatto samāno santaṃ bhikkhuṃ anāpucchā purebhattaṃ vā pacchābhattaṃ vā kulesu cārittaṃ āpajjeyya, aññatra samayā pācittiya”nti imaṃ sikkhāpadaṃ rakkhantena tassa vibhaṅge vuttaṃ purebhattaṃ pacchābhattaṃ cārittaṃ na āpajjitabbaṃ. Uddhato hoti capaloti uddhaccapakatiko ceva hoti cīvaramaṇḍana-pattamaṇḍana-senāsanamaṇḍanā imassa vā pūtikāyassa kelāyanā maṇḍanāti evaṃ vuttena ca taruṇadārakāvacāpalyena samannāgato.

Paññavatā bhavitabbanti cīvarakammādīsu itikattabbesu upāyapaññāya samannāgatena bhavitabbaṃ. Abhidhamme abhivinayeti abhidhammapiṭake ceva vinayapiṭake ca pālīvasena ceva aṭṭhakathāvasena ca yogo karaṇīyo. Sabbantimena hi paricchadena abhidhamme dukatikamātikāhi saddhiṃ dhammahadaya vibhaṅgaṃ vinā na vaṭṭati. Vinaye pana kammākammavinicchayena saddhiṃ suvinicchitāni dve pātimokkhāni vinā na vaṭṭati.

Āruppāti ettāvatā aṭṭhapi samāpattiyo vuttā honti. Tā pana sabbena sabbam asakkontena sattasupi yogo karaṇīyo, chasupi...pe... pañcasupi. Sabbantimena paricchadena ekaṃ kasiṇe parikkammakammaṭṭhānaṃ paguṇaṃ katvā ādāya

vicaritabbam, ettakam vinā na vaṭṭati. Uttarimanussadhammeti iminā sabbepi lokuttaradhamme dasseti. Tasmā arahantena hutvā vihātabbam, arahattam anabhisambhuñantena anāgāmiphale sakadāgāmiphale sotāpattiphale vā patitṭhātabbam. Sabbantimena pariyāyena ekam vipassanāmukham yāva arahattā paguṇam katvā ādāya vicaritabbam. Sesam sabbattha uttānameva. Imam pana desanam āyasmā sārīputto neyyapuggalassa vasena ābhisamācārikavattato paṭṭhāya anupubbena arahattam pāpetvā niṭṭhāpesīti.

Papañcasūdanīyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Goliyānisuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kīṭāgirisuttavaṇṇanā

174. Evaṃ me sutanti kīṭāgirisuttam. Tattha kāsīsūti evaṃnāmake janapade. Etha tumhepi, bhikkhaveti etha tumhepi, bhikkhave, ime pañca ānisaṃse sampassamānā aññatreva rattibhojanā bhuñjatha. Iti bhagavā rattim vikālabhojanam, divā vikālabhojananti imāni dve bhojanāni ekappahārena ajahāpetvā ekasmiṃ samaye divā vikālabhojanameva jahāpesi, puna kalam atināmetvā rattim vikālabhojanam jahāpento evamāha. Kasmā? Imāni hi dve bhojanāni vattamānāni vaṭṭe āciṇṇāni samāciṇṇāni nadim otiṇṇaudakam viya anupakkhandāni, nivātesu ca gharesu subhojanāni bhuñjitvā vaḍḍhitā sukhumālā kulaputtā dve bhojanāni ekappahārena pajahantā kilamanti. Tasmā ekappahārena ajahāpetvā bhaddālisutte divā vikālabhojanam jahāpesi, idha rattim vikālabhojanam. Jahāpento pana na tajjitvā vā niggaṇhitvā vā, tesam pahānapaccayā pana appābādhatañca sañjānissathāti evaṃ ānisaṃsam dassetvāva jahāpesi. Kīṭāgiriṭi tassa nigamassa nāmam.

175. Assajipunabbasukāti assaji ca punabbasuko ca chasu chabbaggiyesu dve gaṇācariyā. Paṇḍuko lohitaḥ mettiyo bhummajako assaji punabbasukoti ime cha janā chabbaggiyā nāma. Tesu paṇḍukalohitakā attano parisam gahetvā sāvattiyaṃ vasanti, mettiyabhummajakā rājagahe, ime dve janā kīṭāgirisimam āvāsikā honti. Āvāsikāti nibaddhavāsino, taṃnibandhā akatam senāsanaṃ karonti, jiṇṇam paṭisaṅkharonti, kate issarā honti. Kālikanti anāgate kāle pattabbam ānisaṃsam.

178. Mayā cetam, bhikkhaveti idha kim dasseti? Bhikkhave, divasassa tayo vāre bhuñjitvā sukhavedanaṃyeva uppādento na imasmiṃ sāsane kiccakārī nāma hoti, ettakā pana vedanā sevittabbā, ettakā na sevittabbāti etamattham dassetuṃ imam desanam ārabhi. Evarūpaṃ sukhavedanaṃ pajahathāti idaṃca gehassitasomanassavasena vuttaṃ, upasampajja viharathāti idaṃca nekkhammasitasomanassavasena. Ito paresupī dvīsu vāresu gehassitanekkhamsitānaṃyeva domanassānaṃca upekkhānaṃca vasena attho vedittabbo.

181. Evaṃ sevittabbāsevittabbavedanaṃ dassetvā idāni yesam appamādena kiccaṃ kattabbam, yesaṃca na kattabbam, te dassetuṃ nāham, bhikkhave, sabbesaṃyevātiādīmāha. Tattha katam tesam appamādenāti tesam yaṃ appamādena kattabbam, tam katam. Anulomikānīti paṭipattianulomāni kammaṭṭhānasappāyāni, yattha vasantena sakkā honti maggaphalāni pāpuṇituṃ. Indriyāni samannāyamaṇāti saddhādīni indriyāni samānam kurumānā.

182. Sattime, bhikkhave, puggalāti idha kiṃ dasseti? Yesaṃ appamādena karaṇīyaṃ natthi, te dve honti. Yesaṃ atthi, te pañcāti evaṃ sabbepe ime satta puggalā hontīti imamatthaṃ dasseti.

Tattha ubhatobhāgavimuttoti dvīhi bhāgehi vimutto. Arūpasamāpattiyā rūpakāyato vimutto, maggena nāmakāyato. So catunnaṃ arūpasamāpattīnaṃ ekekato vuṭṭhāya saṅkhāre sammāsivā arahattaṃ pattānaṃ catunnaṃ, nirodhā vuṭṭhāya arahattaṃ pattaanāgāmino ca vasena pañcavidho hoti. Pāḷi panettha - “katamo ca puggalo ubhatobhāgavimutto, idhekacco puggalo aṭṭha vimokkhe kāyena phusitvā viharati, paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā hontī”ti evaṃ abhidhamme aṭṭhavimokkhalābhino vasena āgatā.

Paññāvimuttoti paññāya vimutto. So sukkhavipassako, catūhi jhānehi vuṭṭhāya arahattaṃ pattā cattāro cāti imesaṃ vasena pañcavidhova hoti. Pāḷi panettha aṭṭhavimokkhapaṭikkhepavaseneva āgatā. Yathāha - “na heva kho aṭṭha vimokkhe kāyena phusitvā viharati, paññāya cassa disvā āsavā parikkhīṇā honti. Ayaṃ vuccati puggalo paññāvimutto”ti.

Phuṭṭhantaṃ sacchikarotīti kāyasakkhī. Yo jhānaphassaṃ paṭhamaṃ phusati, pacchā nirodhaṃ nibbānaṃ sacchikaroti, so sotāpattiphalatṭhaṃ ādiṃ katvā yāva arahattamaggaṭṭhā chabbidho hontīti veditabbo. Tenevāha - “idhekacco puggalo aṭṭha vimokkhe kāyena phusitvā viharati, paññāya cassa disvā ekacce āsavā parikkhīṇā honti. Ayaṃ vuccati puggalo kāyasakkhī”ti.

Diṭṭhantaṃ pattoti diṭṭhippatto. Tatridaṃ saṅkhepalakkhaṇaṃ - dukkhā saṅkhārā, sukho nirodhoti ñātaṃ hoti diṭṭhaṃ viditaṃ sacchikataṃ phusitaṃ paññāyāti diṭṭhippatto. Vitthārato panesopi kāyasakkhi viya chabbidho hoti. Tenevāha - “idhekacco puggalo idaṃ dukkhanti yathābhūtaṃ pajānāti...pe... ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṃ pajānāti, tathāgatappaveditā cassa dhammā paññāya vodiṭṭhā honti vocaritā...pe... ayaṃ vuccati puggalo diṭṭhippatto”ti.

Saddhāvimuttoti saddhāya vimutto. Sopi vuttanayeneva chabbidho hoti. Tenevāha - “idhekacco puggalo idaṃ dukkhanti - yathābhūtaṃ pajānāti...pe... ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadāti yathābhūtaṃ pajānāti. Tathāgatappaveditā cassa dhammā paññāya vodiṭṭhā honti vocaritā...pe... no ca kho yathā diṭṭhippattassa. Ayaṃ vuccati puggalo saddhāvimutto”ti. Etesu hi saddhāvimuttassa pubbhāgamaggakkhaṇe saddahantassa viya okappentassa viya adhimuccantassa viya ca kilesakkhaya hoti, diṭṭhippattassa pubbhāgamaggakkhaṇe kilesacchedakaññaṇaṃ adandhaṃ tikhiṇaṃ sūraṃ hutvā vahati. Tasmā yathā nāma nātītikhiṇena asinā kadaliṃ chindantassa chinnaṭṭhānaṃ na maṭṭhaṃ hoti, asi na sīghaṃ vahati, saddo suyyati, balavataro vāyāmo kātabbo hoti, evarūpā saddhāvimuttassa pubbhāgamaggabhāvanā. Yathā pana nisitaasinā kadaliṃ chindantassa chinnaṭṭhānaṃ maṭṭhaṃ hoti, asi sīghaṃ vahati, saddo na suyyati, balavavāyāmakiccaṃ na hoti, evarūpā paññāvimuttassa pubbhāgamaggabhāvanā veditabbā.

Dhammaṃ anussaratīti dhammānusārī. Dhammoti paññā, paññāpubbaṅgamaṃ maggaṃ bhāvetīti attho. Saddhānusārimhi ca eseva nayo. Ubho panete sotāpattimaggaṭṭhāyeva. Vuttampi cetam - “yassa puggalassa sotāpattiphalasacchikiriyāya paṭipannassa paññindriyaṃ adhimattaṃ hoti, paññāvāhiṃ paññāpubbaṅgamaṃ ariyamaggaṃ bhāveti. Ayaṃ vuccati puggalo

dhammānusārī”ti. Tathā - “yassa puggalassa sotāpattiphalasacchikiriyāya paṭipannassa saddhindriyaṃ adhimattaṃ hoti, saddhāvāhiṃ saddhāpubbaṅgamaṃ ariyamaggaṃ bhāveti. Ayaṃ vuccati puggalo saddhānusārī”ti. Ayamettha saṅkhepo. Vitthārato panesā ubhatobhāgavimuttādikathā visuddhimagge paññābhāvanādhikāre vuttā. Tasmā tattha vuttanayeneva veditabbā. Yā panesā etesaṃ vibhāgadassanattaṃ idha pāli āgatā, tattha yasmā rūpasamāpattiyā vinā arūpasamāpattiyo nāma natthi, tasmā āruppāti vuttepi aṭṭha vimokkhā vuttāva hontīti veditabbā.

Kāyena phusitvāti sahaajātanāmakāyena phusitvā. Paññāya cassa disvāti paññāya ca etassa ariyasaccadhamme disvā. Ekacce āsavāti paṭhamamaggādīhi pahātabbā ekadesaāsavā. Tathāgatappaveditāti tathāgatena paveditā catusaccadhammā. Paññāya vodiṭṭhā hontīti imasmiṃ ṭhāne sīlaṃ kathitaṃ, imasmiṃ samādhi, imasmiṃ vipassanā, imasmiṃ maggo, imasmiṃ phalanti evaṃ atthēna atthe kāraṇena kāraṇe ciṇṇacaritattā maggapaññāya sudiṭṭhā honti. Vocaritāti vicaritā. Saddhā nivīṭṭhā hotīti okappanasaddhā paṭiṭṭhitā hoti. Mattaso nijjhānaṃ khamantīti mattāya olokaṇaṃ khamanti. Saddhāmattanti saddhāyeva, itaraṃ tasseva vevacanaṃ

Iti imesu appamādena karaṇīyesu puggalesu tayo paṭividdhamaggaphalā sekhā. Tesu anulomasenāsaṇaṃ sevamānā kalyāṇamitte bhajamānā indriyāni samannāyamaṇā anupubbena arahattaṃ gaṇhanti. Tasmā tesā yathāṭṭhitova pāliattho. Avasāne pana dve sotāpattimaggasamaṅgino. Tehi tassa maggassa anulomasenāsaṇaṃ sevitaṃ, kalyāṇamittā bhajitā, indriyāni samannānītanī. Upari pana tiṇṇaṃ maggānaṃ atthāya sevamānā bhajamānā samannāyamaṇā anupubbena arahattaṃ pāpuṇissantīti ayamettha pāliattho.

Vitaṇḍavādī pana imameva pāliṃ gahetvā - “lokuttaramaggo na ekacittakkhaṇiko, bahucittakkhaṇiko”ti vadati. So vattabbo - “yadi aññaṇa cittaṇa senāsaṇaṃ paṭisevati, aññaṇa kalyāṇamitte bhajati, aññaṇa indriyāni samannāneti, aññaṇa maggacittanti sandhāya tvaṃ ‘na ekacittakkhaṇiko maggo, bahucittakkhaṇiko’ti vadasi, evaṃ sante senāsaṇaṃ sevamāno nīlobhāsaṃ pabbataṃ passati, vanaṃ passati, migapakkhīnaṃ saddaṃ suṇāti, pupphaphalānaṃ gandhaṃ ghāyati, pāṇīyaṃ pivanto rasaṃ sāyati, nisīdanto nipajjanto phassaṃ phusati. Evaṃ te pañcaviññāṇasamaṅgīpi lokuttaradhammasamaṅgīyeva bhavissati. Sace panetaṃ sampāṭicchasi, satthārā saddhiṃ paṭivirujjhasi. Satthārā hi pañcaviññāṇakāyā ekantaṃ abyākatāva vuttā, taṃsamaṅgissa kusalākusalaṃ paṭikkhittaṃ, lokuttaramaggo ca ekantakusalo. Tasmā pajahetaṃ vāda”nti paññāpetabbo. Sace paññattim na upagacchati, “gaccha pāto va vihāraṃ pavisitvā yāguṃ pivāhī”ti uyyojetabbo.

183. Nāhaṃ, bhikkhave, ādikenevāti ahaṃ, bhikkhave, paṭhamameva maṇḍūkassa uppatitvā gamaṇaṃ viya aññārādhanāṃ arahatte paṭiṭṭhānaṃ na vadāmi. Anupubbāsikkhāti karaṇatthe paccattavacanaṃ. Parato padadvayepi ese va nayo. Saddhājātoti okappaniyasaddhāya jātasaddho. Upasaṅkamatīti garūnaṃ samīpaṃ gacchati. Payirupāsatiṃ santike nisīdati. Dhāretīti sādhuṃ katvā dhāreti. Chando jāyatiṃ kattukamyatākusalacchando jāyati. Ussahatiṃ vīriyaṃ karoti. Tuletiṃ aniccaṃ dukkhaṃ anattāti tulayati. Tulayitvā padahatiṃ evaṃ tīraṇavipassanāya tulayanto

maggapadhānaṃ padahati. Pahitattoti pesitacitto. Kāyena ceva paramasaccanti nāmakāyena nibbānasaccaṃ sacchikaroti. Paññāya cāti nāmakāyasampayuttāya maggapaññāya paṭivijjhati passati.

Idāni yasmā te satthu āgamaṇaṃ sutvā paccuggamanamattampi na akaṃsu, tasmā tesam cariyaṃ garahanto sāpi nāma, bhikkhave, saddhā nāhosītiādimāha. Tattha kīvadūrevimeti kittakaṃ dūre ṭhāne. Yojanasatampi yojanasahassampi apakkantāti vattum vaṭṭati, na pana kiñci āha. Catuppadaṃ veyyākaraṇanti catusaccabyākaraṇaṃ sandhāya vuttaṃ.

184. Yassuddiṭṭhassāti yassa uddiṭṭhassa. Yopi so, bhikkhave, satthāti bāhirakasatthāraṃ dasseti. Evarūpīti evaṃjātikā. Paṇopaṇaviyāti paṇaviyā ca opaṇaviyā ca. Na upetīti na hoti. Kayavikkayakāle viya agghavaḍḍhanahāpanaṃ na hotīti attho. Ayaṃ goṇo kiṃ agghati, vīsati agghatīti bhaṇanto paṇati nāma. Na vīsati agghati, dasa agghatīti bhaṇanto opaṇati nāma. Idaṃ paṭisedhento āha “paṇopaṇaviyā na upetī”ti. Idāni taṃ paṇopaṇaviyaṃ dassetum evaṇca no assa, atha naṃ kareyyāma, na ca no evamassa, na naṃ kareyyāmāti āha.

Kiṃ pana, bhikkhave, yaṃ tathāgato sabbaso āmisehi viṣaṃsaṭṭho viharati, evaṃ viṣaṃsaṭṭhassa satthuno evarūpā paṇopaṇaviyā kiṃ yujjissati? Pariyogāhiya vattatoti pariyogāhitvā ukkhipitvā gahetvā vattantassa. Ayamanudhammoti ayaṃ sabhāvo. Jānāti bhagavā, nāhaṃ jānāmīti bhagavā ekāsanabhojane ānisaṃsaṃ jānāti, ahaṃ na jānāmīti mayi saddhāya divasassa tayo vāre bhojanaṃ pahāya ekāsanabhojanaṃ bhuñjati. Ruḷahanīyanti rohanīyaṃ. Ojavantanti sinehavantam. Kāmaṃ taco cāti iminā caturaṅgavīriyaṃ dasseti. Ettha hi taco ekaṃ aṅgaṃ, nhāru ekaṃ, aṭṭhi ekaṃ, maṃsalohitaṃ ekanti evaṃ caturaṅgasamannāgataṃ vīriyaṃ adhiṭṭhahitvā arahattaṃ appatvā na vuṭṭhahissāmīti evaṃ paṭipajjatīti dasseti. Sesam sabbattha uttānameva. Desanaṃ pana bhagavā neyyapuggalassa vasena arahattanikūṭena niṭṭhāpesīti.

Papañcasūdaniyā majjhimanikāyaṭṭhakathāya

Kiṭṭhagirisuttavaṇṇanā niṭṭhitā.

Dutiyavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 2. Η συλλογή των μεσαίου μήκους ομιλιών - Σχόλια. 2. Σχόλια για τις μεσαίες πενήντα ομιλίες. 2. Το κεφάλαιο για τους μοναχούς έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org